

ΙΟΝΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

ΣΧΟΛΗ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΞΕΝΩΝ ΓΛΩΣΣΩΝ, ΜΕΤΑΦΡΑΣΗΣ ΚΑΙ ΔΙΕΡΜΗΝΕΙΑΣ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: Ιώαννης Καρράς

ΜΕΛΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ: Σωτήριος Λίβας & Διονύσης Αναστασόπουλος

ΟΝΟΜΑ ΦΟΙΤΗΤΗ: Λευθεριώτης Χαρίλαος - Άγγελος

ΑΡΙΘΜΟΣ ΜΗΤΡΩΟΥ: ΠΓ2018308

ΘΕΜΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ: Η ελληνοτουρκική διένεξη υπό το πρίσμα της διαπολιτισμικής επίλυσης συγκρούσεων

Περίληψη:

Οι διεθνείς διακρατικές συγκρούσεις απαντώνται συχνά στο πλαίσιο των διμερών ή πολυμερών διεθνών σχέσεων μεταξύ κρατών. Η συγκρουσιακή συμπεριφορά μιας ομάδας ή κοινότητας ανθρώπων απορρέει από την ίδια την φύση του ανθρώπου και συγκεκριμένα από την γνωστική ικανότητα, την αντιληπτική ικανότητα και την ανάγκη του ατόμου να ακολουθεί τις επιταγές της ομάδας στο πλαίσιο του κομφορμισμού.

Η ελληνοτουρκική διένεξη αποτελεί μια από τις κατεξοχήν κλασσικές αντίπαλες δυνάμεις στο πεδίο των Διεθνών Σχέσεων. Η ένταση διαδέχεται την προσπάθεια για την βελτίωση των διμερών σχέσεων και το αντίστροφο. Ως προς την ιστορική αφετηρία της διένεξης, οι απόψεις δίστανται και στα δύο κράτη έχουν διαμορφωθεί διαφορετικές σχολές σκέψης για την προσέγγιση του εν λόγω ζητήματος. Ορισμένοι αναλυτές ανάγουν τις απαρχές της σύγκρουσης στην αρχαιότητα, ενώ άλλοι υποστηρίζουν σθεναρά ότι η ελληνοτουρκική διένεξη αποτελεί προϊόν της σύγχρονης εποχής.

Η διαπολιτισμική αλληλεπίδραση των λαών συμβάλλει στην ανάπτυξη σχέσεων αμοιβαίας εμπιστοσύνης, ευημερίας και ανάπτυξης μεταξύ τους. Η υπέρβαση των προκαταλήψεων, της αμοιβαίας καχυποψίας και των αυστηρά εθνοκεντρικών προσεγγίσεων δύναται να ανοίξει τον δρόμο για την επίλυση πολύχρονων αντιπαραθέσεων, όπως για παράδειγμα η ελληνοτουρκική διένεξη.

Στην παρούσα εργασία θα εξετάσουμε την ελληνοτουρκική διένεξη υπό το πρίσμα της διαπολιτισμικής επικοινωνίας και τις δυνατότητες πιθανής επίλυσης της μέσα από τα εργαλεία της διαπολιτισμικής επίλυσης συγκρούσεων.

Λέξεις – κλειδιά : Διεθνείς Συγκρούσεις, Διεθνείς Σχέσεις, Ελληνοτουρκική Διένεξη, Ελλάδα, Τουρκία, Διαπολιτισμική Επικοινωνία, Διαπολιτισμική Σύγκρουση

Abstract:

International conflicts often occur in bilateral or multilateral international relations between states. The confrontational behavior of a group or community of humans stems from the very nature of the human being, namely the cognitive ability, perceptive ability and the need for the individual to follow the commands of the group in the context of conformism.

The Greek-Turkish conflict is one of the predominantly classical rival twins in the field of international relations. The tension follows the effort to improve bilateral relations and vice versa. The views differ in both countries regarding the historical starting point of the conflict and different school thoughts have been developed on how to approach this issue. Some analysts mark the beginning of the conflict in antiquity, while others strongly argue that the Greek-Turkish conflict stems from the modern era.

The intercultural interaction of peoples contributes to the development of mutual trust, prosperity and development between them. Overcoming prejudices, mutual suspicion and strictly ethnocentric approaches may contribute for resolving long-term conflicts, such as the Greek-Turkish conflict.

This dissertation will present the Greek-Turkish conflict in the light of intercultural communication and the possibilities for possible resolution through the tools of intercultural conflict resolution.

Key words: International Conflicts, International Relations, Greco-Turkish Conflict, Greece, Turkey, Intercultural Communication, Intercultural Conflict

Περιεχόμενα

Εισαγωγή.....	5
Κεφάλαιο 1: Βιβλιογραφική Ανασκόπηση	
1.1 : Η ανάλυση – επίλυση συγκρούσεων.....	8
1.2 : Διαπολιτισμική Επικοινωνία και Διεθνείς Σχέσεις. Η έννοια της διαπολιτισμικής σύγκρουσης.....	17
1.3 : Διαχείριση Διαπολιτισμικών Συγκρούσεων	25
Κεφάλαιο 2: Η Ελληνοτουρκική Διένεξη	
2.1. Οι ιστορικές διαστάσεις της ελληνοτουρκικής διένεξης.....	30
2.2. Οι ελληνοτουρκικές διαφορές.....	36
Κεφάλαιο 3: Η ελληνοτουρκική διένεξη ως διαπολιτισμική σύγκρουση	
3.1. Αναζητώντας την «ουσία» της ελληνοτουρκικής αντιπαράθεσης.....	44
3.2 Το πρίσμα της διαπολιτισμικής διαχείρισης συγκρούσεων. Μια κριτική προσέγγιση των νομικοπολιτικών προτάσεων.....	46
Συμπεράσματα	53
Επίλογος.....	56
Πηγές – Βιβλιογραφία.....	61

Εισαγωγή

Στις μέρες μας, οι ελληνοτουρκικές σχέσεις διέρχονται έναν νέο κύκλο αβεβαιότητας και έντασης. Οι στρατιωτικές προκλήσεις στο Αιγαίο, οι ερειστικές δηλώσεις από τους πολιτικούς ηγέτες των δύο χωρών και οι απειλές έχουν επανέλθει στο προσκήνιο, ύστερα από μια δεκαετία ύφεσης, χωρίς ωστόσο να επέλθει η όποια επίλυση διαφορών.

Η ελληνοτουρκική διένεξη αποτελεί μια από τις παραδοσιακές πλέον «αντίπαλες δυνάδες» στην παγκόσμια ιστορία, με την αντιπαλότητα να διαδέχεται την ύφεση και τανάπαλιν, χωρίς όμως να απολήγει σε οριστική επίλυση της διένεξης, ιδιαίτερα σε ότι αφορά τα ζητήματα του Αιγαίου. Στο παρόν πόνημα, θα εξετάσουμε την ελληνοτουρκική διένεξη υπό το πρίσμα της διαπολιτισμικής επικοινωνίας, δηλαδή ως διαπολιτισμική σύγκρουση και θα επιχειρήσουμε να βρούμε τρόπους επίλυσης της διμερούς διένεξης μέσα από τα μοντέλα της διαχείρισης διαπολιτισμικών συγκρούσεων.

Στο πρώτο κεφάλαιο, αποσαφηνίζουμε τις έννοιες σύγκρουση, διαπολιτισμική επικοινωνία, διαπολιτισμική σύγκρουση ώστε να γίνει αντιληπτή η μελέτη της ελληνοτουρκικής διένεξης ως διαπολιτισμικής σύγκρουσης. Αρχικά, εξετάζουμε την έννοια της σύγκρουσης, ως φαινομένου συμφυούς με την ανθρωπότητα, αναλύοντας τις κοινωνικό-ψυχολογικές της διαστάσεις, οι οποίες υποδηλώνουν με την σειρά τους την αιτία των προκαταλήψεων που διαμορφώνει το ένα έθνος¹ για το άλλο. Τα ψυχολογικά αίτια μίας σύγκρουσης μεταξύ δύο ή περισσότερων ατόμων ή μεταξύ ομάδων ανθρώπων

-
- ¹ Σύμφωνα με την συμβατική πολιτική επιστήμη και το Συνταγματικό Δίκαιο, κυριαρχούν δύο αντιλήψεις για την έννοια του έθνους. Η «αρχέγονη» αντίληψη θεωρεί ως έθνος ένα σύνολο ανθρώπων με κοινή ιστορική, γλωσσική, θρησκευτική ή πολιτιστική καταγωγή. Επομένως δύναται υπήκοοι διαφορετικών κρατών να ανήκουν στο ίδιο έθνος. Στον αντίποδα, η αντίληψη περί πολιτικού έθνους θεωρεί ως έθνος ένα σύνολο ανθρώπων που έχουν αναπτύξει κοινή συνείδηση και έχουν την βούληση να συγκροτήσουν μια κοινότητα ανθρώπων, ανεξάρτητα από το εάν συνδέονται γλωσσικά ή θρησκευτικά. Υπώ μια πιο εναλλακτική προσέγγιση, το έθνος νοείται ως το έθνος του κράτους και όχι ως το έθνος της κοινωνίας των πολιτών. Πιο συγκεκριμένα, οι πολίτες δεν συγκροτούν την εθνική συλλογικότητα όντας πολιτικά ελεύθεροι αλλά ως υπήκοοι του κράτους. Το κράτος ενσαρκώνει το έθνος για να νομιμοποιήσει την ιδιοκτησιακή κυριαρχία του επί της κοινωνίας των πολιτών. Στον Δυτικό κόσμο, τα έθνη αναδύθηκαν μέσα από τις μεγάλες επαναστάσεις του 18ου-19ου αιώνα και συγκροτήθηκαν κάτω από την εξουσία των νεοσυσταθέντων εθνικών κρατών. Υπ' αυτήν την έννοια, το έθνος θεωρήθηκε «κατασκευή» της νεότερης εποχής. Στον ελληνικό κόσμο, όμως, το έθνος προϋπήρχε του κράτους, συγκροτημένο πολιτειακά στο ελληνικό κοσμοσύστημα (έθνος-κοσμοσύστημα), ένα σύνολο ελευθέρων κοινωνιών που αναπτύχθηκε από την ΚρητοΜυκηναϊκή εποχή μέχρι και την συγκρότηση του νεοελληνικού κράτους, τις παρυφές του 19ου Αιώνα. (Ηρακλείδης, Α., 2015. *Διεθνείς Σχέσεις και Διεθνής Πολιτική* Προπτυχιακό εγχειρίδιο, Αθήνα. Κάλλιπος, Ανοικτές Ακαδημαϊκές Εκδόσεις, 2015 σ.σ. 148-167) & Κοντογιώργης Γεώργιος, *Η δημοκρατία ως ελευθερία*, Αθήνα, εκδόσεις Πατάκη, 2007, σ.σ. 546-549 & Κοντογιώργης Γεώργιος, *Κομματοκρατία και Δυναστικό κράτος*, Αθήνα, εκδόσεις Πατάκη, 2012, σ.σ. 239-242 και σ.σ. 250-254

αποτελούν συνήθως την ρίζα της σύγκρουσης. Τα αρνητικά στερεότυπα που διαμορφώνει ένας άνθρωπος για έναν άλλον ή ένας λαός για έναν άλλον παράγουν συγκρουσιακή διάθεση και συμπεριφορά.

Επειδή το επίδικο αντικείμενο του πονήματός μας είναι η ελληνοτουρκική διένεξη ως διεθνής διακρατική διένεξη υπό το πρίσμα της διαπολιτισμικής επίλυσης συγκρούσεων, αναλύονται και αποσαφηνίζονται ακολούθως οι έννοιες : Σύγκρουση , Διεθνής Σύγκρουση, Διεθνείς Σχέσεις², Διαπολιτισμική Επικοινωνία και Διαπολιτισμική Σύγκρουση.

Για να υφίσταται μια διένεξη σε διεθνές διακρατικό επίπεδο πρέπει να συντρέχουν οι κάτωθι προϋποθέσεις³:

α) η ύπαρξη δύο ή περισσότερων αντιτιθέμενων μερών

β) τα μέρη να επιδιώκουν ή να αναζητούν ή να θέλουν να κατέχουν την ίδια αξία, θέση ή ιδιότητα (έδαφος, αξίωμα, επιρροή, κυριαρχία κ.λπ.)

γ) η αξία, θέση ή ιδιότητα αυτή να είναι αδύνατο ή πολύ δύσκολο να διαμοιραστεί μεταξύ των αντίπαλων μερών, δηλαδή εμφανίζεται ως «μηδενικού αθροίσματος» (zero-sum), όπου μπορεί να υπάρξει μόνο «κερδισμένος» και «ηττημένος» ή δύο «χαμένοι» (αν κανείς δεν πετύχει) και όχι δύο κερδισμένοι.

(δ) να έχει αναπτυχθεί αμοιβαία καχυποψία, αντιπάθεια, μίσος, φόβος και εχθρότητα.

Η προσέγγιση μιας σύγκρουσης ως διαπολιτισμικής εστιάζει περισσότερο στην ασυμβατότητα αξιών. Η θεωρία της διαχείρισης διαπολιτισμικών συγκρούσεων προκρίνει είτε την ορθολογική επίλυση των συγκρούσεων είτε την «συναισθηματικά φορτισμένη». Στην βάση των μοντέλων επίλυσης που έχουν αναπτυχθεί, θα εξεταστούν οι δυνατότητες βελτίωσης και κατ' επέκταση επίλυσης των ελληνοτουρκικών σχέσεων.

² Ο επιστημονικός κλάδος των Διεθνών Σχέσεων ασχολείται με την μελέτη των σχέσεων μεταξύ των κρατών, καθώς και όλα τα σημαντικά ζητήματα που ανακύπτουν στο πλαίσιο των διακρατικών σχέσεων, απασχολώντας δύο ή περισσότερα κράτη και τους λαούς τους. (Ηρακλείδης, Α.. 2015. *Διεθνείς Σχέσεις και Διεθνής Πολιτική* Προπτυχιακό εγχειρίδιο, Αθήνα. Κάλλιπος, Ανοικτές Ακαδημαϊκές Εκδόσεις. 2015 σ.18)

³ Ηρακλείδης, Α.. 2015. *Διεθνείς Σχέσεις και Διεθνής Πολιτική* Προπτυχιακό εγχειρίδιο, Αθήνα. Κάλλιπος, Ανοικτές Ακαδημαϊκές Εκδόσεις. 2015 σ. 111

Στην συνέχεια, στο δεύτερο κεφάλαιο, αφού ολοκληρώσουμε την εννοιολογική προσέγγιση, αναλύουμε εκτενώς το ζήτημα των ελληνοτουρκικών σχέσεων παραθέτοντας τις ιστορικές διαστάσεις της ελληνοτουρκικής διένεξης, την αναζήτηση της ιστορικής αφετηρίας της σύγκρουσης, τις απόψεις που αναπτύσσονται στις εκατέρωθεν εθνικές αφηγήσεις για την διένεξη, τα επίδικα αντικείμενα της σύγκρουσης και τα ιστορικά στάδια των ελληνοτουρκικών σχέσεων έως σήμερα.

Στο τελευταίο κεφάλαιο, έχοντας ολοκληρώσει την ανάλυση του ζητήματος της ελληνοτουρκικής διένεξης ως προς την φύση της και τις ιστορικές της διαστάσεις, εξετάζουμε εάν συντελούν οι προϋποθέσεις για να χαρακτηριστεί ως διαπολιτισμική σύγκρουση. Στην συνέχεια, επιχειρείται η υποθετική εφαρμογή των μοντέλων επίλυσης διαπολιτισμικών συγκρούσεων που προτείνει η βιβλιογραφία, στο ζήτημα της ελληνοτουρκικής διένεξης.

Στο τέλος της εργασίας, παρατίθενται τα απαραίτητα συμπεράσματα και οι προβληματισμοί ώστε να διεξαχθούν και νέες μελλοντικές έρευνες.

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να προσεγγίσει την ελληνοτουρκική διένεξη, ως διαπολιτισμική σύγκρουση και να προτείνει λύσεις στην βάση της διαχείρισης των διαπολιτισμικών συγκρούσεων, εγείροντας ταυτόχρονα προβληματισμούς για περαιτέρω έρευνα.

Η μέχρι τώρα βιβλιογραφική έρευνα κατέδειξε ότι οι ελληνοτουρκικές σχέσεις έχουν προσεγγιστεί ενδελεχώς ως προς την ιστορική, διπλωματική και νομική τους διάσταση. Ωστόσο ουδεμία έρευνα δεν ανέλυσε την πιθανή διαπολιτισμική τους διάσταση, με εξαίρεση την ατομική διατριβή του ΣΧ(ΠΖ) Βλαχογιάννη Νικόλαου⁴, η οποία αναφέρεται μεν στο θεωρητικό μέρος στην διαπολιτισμική σύγκρουση και τις διαπολιτισμικές διαπραγματεύσεις, αλλά στο επίμαχο κεφάλαιο της ανάλυσης των ελληνοτουρκικών σχέσεων επαναλαμβάνει το νομικό και το πολιτικό πλαίσιο. Στο σημείο αυτό αξίζει να

⁴ Βλαχογιάννης Νικόλαος ΣΧΗΣ(ΠΖ), Ζητήματα επικοινωνίας και κουλτούρας στις διεθνείς διαπραγματεύσεις – Η περίπτωση της ελληνοτουρκικής διένεξης, Σχολή Εθνικής Άμυνας, Αθήνα 2019

αναφερθούν οι αξιόλογες και ολοκληρωμένες προσεγγίσεις των Καθηγητών Ηρακλείδη⁵, Συρίγο⁶ και Clogg⁷ που αποτελούν την βάση για το παρόν πόνημα.

Διαπιστώνουμε εν ολίγοις ότι ουδεμία προηγούμενη έρευνα δεν έχει εστιάσει αποτελεσματικά στο ζήτημα της διαπολιτισμικής προσέγγισης της ελληνοτουρκικής αντιπαλότητας και δεν έχει προτείνει λύσεις στην βάση των θεωρητικών εργαλείων που μας προσφέρει η διαπολιτισμική επικοινωνία, η διαχείριση διαπολιτισμικών συγκρούσεων και η διαχείριση των διαπολιτισμικών διαπραγματεύσεων.

Κατόπιν τούτου, θέτουμε τα εξής ερευνητικά ερωτήματα :

- 1) Αποτελεί η ελληνοτουρκική διένεξη μια περίπτωση διαπολιτισμικής σύγκρουσης;
- 2) Μπορεί η προσέγγιση της επίλυσης της ελληνοτουρκικής διένεξης με τα εργαλεία της διαπολιτισμικής διαχείρισης συγκρούσεων να συμβάλλει στην βελτίωση των διμερών σχέσεων, ανοίγοντας τον δρόμο της οριστικής επίλυσης;

Ως μεθοδολογία για την απάντηση των ως άνω ερευνητικών ερωτημάτων , επιλέγουμε την συστηματική βιβλιογραφική ανασκόπηση της παρούσας βιβλιογραφίας. Η επιλογή της βιβλιογραφικής έρευνας οφείλεται στο γεγονός ότι η δευτερογενής έρευνα περιλαμβάνει την ανάλυση δεδομένων που έχουν συλλεχθεί από προηγούμενες έρευνες. Στο εν λόγω ζήτημα που διερευνάται στο πόνημα μας, η βιβλιογραφική έρευνα προκρίθηκε ως η καλύτερη, καθώς τα απαιτούμενα χώρο-χρονικά περιθώρια μιας πρωτογενούς έρευνας καθίσταται αδύνατο να καλυφθούν στο πλαίσιο διεξαγωγής της παρούσας διπλωματικής διατριβής. Επιπρόσθετα, αξίζει να σημειωθεί ότι προτεραιότητα μας αποτελεί η σε βάθος ανάλυση των μέχρι τώρα προσεγγίσεων στο ζήτημα και η διερεύνηση της διαπολιτισμικής επίδρασης της ελληνοτουρκικής διένεξης.

⁵ Ηρακλείδης Αλέξης, Άσπονδοι Γείτονες Ελλάδα- Τουρκία – Η διένεξη στο Αιγαίο, Εκδόσεις Σιδέρη, Αθήνα 2007

⁶ Συρίγος Άγγελος, Ελληνοτουρκικές Σχέσεις, Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα 2015

⁷ Clogg, Richard. "Greek-Turkish relations in the post-1974 period." *The Greek-Turkish Conflict in the 1990s*. Palgrave Macmillan, London, 1991. 12-23.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 : Βιβλιογραφική Ανασκόπηση

Στο κεφάλαιο αυτό αναλύονται οι έννοιες της σύγκρουσης, της διεθνούς σύγκρουσης, των Διεθνών Σχέσεων, της διαπολιτισμικής επικοινωνίας και της διαπολιτισμικής σύγκρουσης. Πιο συγκεκριμένα, παρατίθενται οι ορισμοί που έχουν δώσει διάφοροι κοινωνικοί επιστήμονες, φιλόσοφοι και ερευνητές για τις προαναφερόμενες έννοιες και επιχειρείται η κριτική εξέταση των. Στην συνέχεια παρατίθεται η θεωρία της διαχείρισης των διαπολιτισμικών συγκρούσεων, σύμφωνα με το μοντέλο του Hammer (2002). Η αποσαφήνιση των εννοιών και της θεωρίας των διαπολιτισμικών συγκρούσεων κρίνεται απαραίτητη ώστε να επιχειρηθεί αρχικά η προσέγγιση της ελληνοτουρκικής διένεξης ως διεθνούς σύγκρουσης και κατ' ακολουθίαν η προσέγγιση της υπό το πρίσμα της διαπολιτισμικής επίλυσης συγκρούσεων. Η κριτική αποτίμηση της βιβλιογραφίας, μέσα από την ανάλυση των εννοιών και των θεωρητικών εργαλείων θα βοηθήσει αποτελεσματικά την έρευνά μας.

1.1. Η ανάλυση-επίλυση συγκρούσεων

Η σύγκρουση αποτελεί φαινόμενο συμφυές με την ανθρωπότητα και απαντάται τόσο σε όλα τα στάδια της ιστορικής εξέλιξης των κοινωνιών, όσο και σε κάθε επίπεδο της ανθρώπινης ζωής: ατομικό (δύλημα), σε διαπροσωπικό(διαπληκτισμοί), κοινωνικό (ταξικές – εθνικές συγκρούσεις), στις διεθνείς σχέσεις (ένοπλες συγκρούσεις, διμερείς διαφορές μεταξύ κρατών, ψυχρός πόλεμος.)

Διάφοροι κοινωνικοί και πολιτικοί επιστήμονες έχουν αποπειραθεί να ορίσουν την κατάσταση της σύγκρουσης. Σύμφωνα με τους **Putnam και Poole** ⁸(1987:552) ως σύγκρουση εκλαμβάνεται μια κατάσταση στην οποία δύο αλληλεξαρτώμενοι άνθρωποι αλληλοεπιδρούν και αντιλαμβάνονται την αντίθεση ως προς τους σκοπούς, τους στόχους,

⁸ Χατζηπασχάλης, Παρασκευάς. "Διαχείριση συγκρούσεων στον επιχειρησιακό κόσμο με εφαρμογή της συναισθηματικής νοημοσύνης. Θεωρητικό υπόβαθρο και εμπειρική διερεύνηση.", Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, 2010, σελ. 16

&

Putnam, L. L., & Poole, M. S., Conflict and negotiation. In F. M. Jablin, L. L. Putnam, K. H. Roberts, & L. W. Porter (Eds.), *Handbook of organizational communication: An interdisciplinary perspective*, Sage Publications, Inc, 1987, p. 552

τις αξίες και εκλαμβάνουν την άλλη πλευρά ως απειλή για την επίτευξη του στόχου τους. Σύμφωνα με τον Μπαμπινιώτη ⁹: «το χτύπημα πράγματος ή σώματος με κάτι άλλο, η βίαιη σύγκρουση, η ένοπλη αντιπαράθεση, η κατάσταση που αποτρέπει την ύπαρξη στοιχείων μεταξύ τους, μια έντονη σύγκρουση, τα ισχυρά στοιχεία του ανταγωνισμού με σκοπό την επικράτηση, η έκφραση εσωτερικών ψυχικών τάσεων, που έρχονται σε αντίθεση, δεν συμβιβάζονται ή λειτουργούν ανταγωνιστικά.». Ο ορισμός του Καθηγητή Μπαμπινιώτη περιγράφει τις καταστάσεις στις οποίες εκδηλώνονται συγκρούσεις αλλά δεν προσδιορίζει τα αίτια της σύγκρουσης.

Ο Robbins ¹⁰(1989) ,θεωρεί ότι σύγκρουση υφίσταται όταν το μέρος Α επιδιώκει να περιορίσει την δράση ή την αξία του μέρους, ενώ παράλληλα προσεγγίζει την σύγκρουση ως «ανταγωνιστική αλληλεπίδραση μεταξύ των εμπλεκόμενων μερών». Ο Boulding (1963) ¹¹ υποστηρίζει ότι σύγκρουση υφίσταται όταν υπάρχουν ασυμβατότητες και αντικρουόμενες αντιλήψεις από τα εμπλεκόμενα μέρη στην διένεξη.

Ο Καθηγητής Διεθνών Σχέσεων Αλέξης Ηρακλείδης, στο εγχειρίδιο του Ανάλυση – Επίλυση συγκρούσεων δίδει έναν συνοπτικό ορισμό που περικλείει πολλούς από τους προαναφερόμενους ορισμούς της διένεξης – σύγκρουσης.

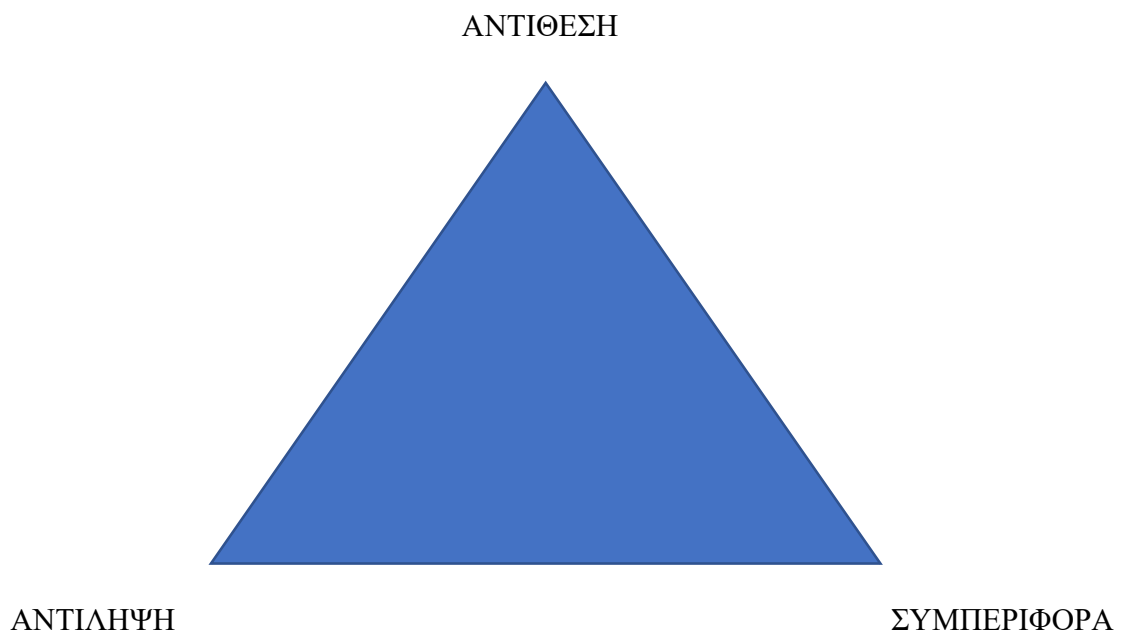
Ως διένεξη-σύγκρουση (conflict) , λοιπόν, ορίζεται μια κατάσταση , κατά την οποία μεταξύ δύο ή περισσότερων μερών υπάρχει μια ασυμβίβαστη αξία, αντιτιθέμενοι στόχοι και αντικρουόμενα συμφέροντα (Ηρακλείδης , 2011)¹² . Οι προϋποθέσεις της σύγκρουσης-διένεξης αναπαρίστανται σχηματικά από το τρίγωνο της σύγκρουσης (Johan Galtung), όπως φαίνεται και στο παρακάτω σχήμα:

⁹ Μπαμπινιώτης Γ. Λεξικό της νέας ελληνικής γλώσσας , Β΄ Έκδοση,, Αθήνα , Εκδόσεις Κέντρο Λεξικολογίας.

¹⁰ Μαραντζά Ευτυχία. "Διαχείριση συγκρούσεων: η περίπτωση των σχολικών μονάδων, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, 2011 σελ. 4

¹¹ Boulding, Kenneth E. "Is peace researchable?" *Background* 6.4 (1963): 70-77.

¹² Ηρακλείδης Αλέξης, Ανάλυση και Επίλυση Συγκρούσεων Μια Εισαγωγή, Σιδέρης, 2011 σ.σ. 19-21

Πίνακας 1.1 Τρίγωνο της Σύγκρουσης, Galtung

Σύμφωνα με τον Galtung, πρέπει να συντελούν τρεις προϋποθέσεις, ώστε να υφίσταται μια κατάσταση ως διένεξη:

- 1) Ασυμβίβαστη αξία, αντίθεση (CONTRADICTION)
- 2) Συνειδησιακή Αντίληψη της Διαφοράς, Προκαταλήψεις, αρνητικές απόψεις για τον αντίπαλο (ATTITUDE)

- 3) Εκδήλωση συγκρουσιακής συμπεριφοράς που αποσκοπεί στην στέρηση της αξίας του αντιπάλου. (BEHAVIOUR)

Στις συγκρούσεις που καθίστανται δύσκολα επιλύονται και διαρκούν για μεγάλο χρονικό διάστημα, υπάρχουν δώδεκα ειδοποιά στοιχεία (Ηρακλείδης, 2011) που είναι να χρήσιμο να τονισθούν¹³:

1. Η ύπαρξη δύο μερών
2. Η «αντικειμενική σύγκρουση συμφερόντων». Όταν δηλαδή τα εμπλεκόμενα μέρη επιδιώκουν δια της σύγκρουσης την ίδια αξία, το ίδιο αντικείμενο, το ίδιο έδαφος.
3. Το επίδικο αντικείμενο για το οποίο υφίσταται η «αντικειμενική σύγκρουση συμφερόντων» να είναι ζωτικής σημασίας είτε για λόγους πρακτικούς (πχ η εθνική ασφάλεια), είτε για λόγους συμβολικούς (πχ η εθνική ιστορία, η θρησκευτική ταυτότητα)
4. Το επίδικο αντικείμενο (αξία, εδαφική περιοχή) να είναι ή να φαίνεται τόσο μοναδική, ώστε να καθίσταται αδύνατος ο διαμοιρασμός της (πχ Κυπριακό Ζήτημα, Αιγαίο, Κόσσοβο)
5. Η διαφορά για τα αντιτιθέμενα μέρη να είναι ή να φαίνεται ότι είναι μηδενικού αθροίσματος (zero-sum), δηλαδή να έχει ως αποτέλεσμα νικητή-κερδισμένο και ηττημένο-χαμένο ή ενδεχομένως και τους δύο χαμένους, αλλά όχι και τους δύο νικητές.
6. Η εκδήλωση συγκρουσιακής συμπεριφοράς από τα εμπλεκόμενα μέρη
7. Ο αντίπαλος θεωρείται ως ο «μεγάλος εχθρός» και η «η ύψιστη απειλή»
8. Η δυναμικότητα της σύγκρουσης τόσο αντικειμενικά (με εκδήλωση συγκρουσιακών συμπεριφορών), όσο και υποκειμενικά (στερεοτυπικές αντιλήψεις για τον «αντίπαλο»).
9. Η αίσθηση αμοιβαίας απειλής φόβου και αβεβαιότητας.
10. Η ύπαρξη κινδύνου ένοπλης σύρραξης
11. Να έχει διαμορφωθεί στα εμπλεκόμενα μέρη μια εθνική ιστορία που να υπερτονίζει τις θετικές πράξεις της μιας πλευράς και τα φρικτά εγκλήματα της αντίπαλης πλευράς

¹³ Ηρακλείδης Αλέξης, Ανάλυση και Επίλυση Συγκρούσεων Μια Εισαγωγή, Σιδέρης, 2011 σ.σ. 19-20

12. Να υπάρχει μια αίσθηση αδικίας, «θυματοποίησης» της δικής μας πλευράς έναντι του αντιπάλου.

Η ανάλυση των διεθνών συγκρούσεων περιλαμβάνει πέντε στάδια (Ηρακλείδης 2011)¹⁴:

- 1) Τα αίτια της διένεξης
- 2) Τις αφορμές που γέννησαν την αντιπαράθεση
- 3) Το ξέσπασμα της αντιπαράθεσης, δηλαδή αυτή καθ' εαυτή την διένεξη
- 4) Την προσπάθεια περιορισμού ή αποκλιμάκωσης της κρίσης
- 5) Την προσπάθεια ειρηνικής επίλυσης της διαφοράς.

Εν ολίγοις κατά τα πρώτα στάδια , επιχειρώντας οι προσπάθειες αποφυγής ή πρόληψης της σύγκρουσης, δια μέσω της έγκαιρης προειδοποίησης, υπό την μορφή νουθεσίας για αλλαγή της τάδε ή δείνα συγκρουσιακής πολιτικής. Κατά το ξέσπασμα της κρίσης, υπάρχουν δύο επιλογές:

- η μη παρέμβαση (Βοσνιακός Εμφύλιος)
- η υποστήριξη στο μέρος που θεωρείται ασθενέστερο (Παρέμβαση NATO υπέρ των Σερβοβόσνιων)

Κατά το στάδιο της προσπάθειας αποκλιμάκωσης, επιχειρείται η εκχειρία ή η αποστολή ειρηνευτικών δυνάμεων, ενώ κατά το τελικό στάδιο, παρεμβαίνει το τρίτο μέρος προς επίτευξη της ειρηνικής επίλυσης της σύγκρουσης, όχι διευθέτησης αλλά οριστικής επίλυσης (conflict settlement VS conflict resolution).

Ο καθορισμός των διενέξεων εξαρτάται σε σημαντικό βαθμό από τον τρόπο που οι ανθρώπινες κοινωνίες τις αντιλαμβάνονται, καθώς επίσης και από το νόημα που τις προσδίδουν. Πολλοί κοινωνιολόγοι , επιστήμονες και λογοτέχνες έχουν εκφράσει κατά το παρελθόν απόψεις για τον τρόπο που οι άνθρωποι αντιλαμβάνονται την αντικειμενική πραγματικότητα: Ο Πρωταγόρας εκφράζει την άποψη ότι «ο άνθρωπος είναι το μέτρο όλων των πραγμάτων» Ο Thomas υποστηρίζει ότι *«εάν οι άνθρωποι ορίζουν μια*

¹⁴ Ηρακλείδης Αλέξης, Ανάλυση και Επίλυση Συγκρούσεων Μια Εισαγωγή, Σιδέρης, 2011 σ.σ. 21-24

κατάσταση ως πραγματική, είναι πραγματική και στις συνέπειες της». Κατά τον Λουίτζι Πιραντέλλο «έτσι είναι εάν έτσι νομίζετε».

Η διένεξη – σύγκρουση, λοιπόν, πηγάζει σε σημαντικό βαθμό από τις στερεοτυπικές εικόνες¹⁵ που δημιουργεί η μια πλευρά για την αντίπαλη και το αντίστροφο. Ο εχθρός λογίζεται ως ο χειρίστος, αναξιόπιστος, ικανός να καταπατήσει το αντίπαλο δέος. Όλες αυτές οι δυσμενείς εικόνες μεταδίδονται κατά το στάδιο της πολιτικής κοινωνικοποίησης¹⁶ των ατόμων.

Σε όλες τις πολύχρονες διεθνείς αντιπαράθεσεις (π.χ. Έλληνες – Τούρκοι), οι αμοιβαίες αυτές εικόνες είναι τόσο παρόμοιες, ώστε να μοιάζουν με κατοπτρικές εικόνες (mirror images). Στο σημείο αυτό, επιχειρούμε να διερευνήσουμε την ψυχολογική πλευρά των συγκρούσεων, της οποίας ο ρόλος καθίσταται σημαντικός, καθώς αυτή ταυτίζεται με την αντικειμενική σύγκρουση συμφερόντων. Οι αρνητικές εικόνες, τα στερεότυπα για τον αντίπαλο θεωρούνται ως απαραίτητες και λειτουργικές σε μια σύρραξη, διότι μέσα από αυτές λαμβάνονται οι αποφάσεις και ορίζεται η πραγματικότητα της σύγκρουσης.

Οι λόγοι για τους οποίους οι εχθρικές εικόνες αποτελούν εγγενές φαινόμενο των συγκρούσεων ανάγονται σε δύο κατηγορίες¹⁷:

α) σε λόγους που άπτονται της δυναμικής της ίδιας της σύγκρουσης, δηλαδή στην ύπαρξη μιας εξωτερικής απειλής που δημιουργεί εσωτερική συνοχή. Τα έθνη-κράτη κατά την νεωτερικότητα δημιουργήθηκαν λόγω της εξωτερικής απειλής από άλλα έθνη (Γερμανία – γαλλική απειλή 19^{ος} αιώνας).

β) σε λόγους ενδογενείς που αναλύονται σε τέσσερα επίπεδα

- Στις ιδιομορφίες της ικανότητας αντίληψης.

¹⁵ Τα στερεότυπα είναι τα προκατασκευασμένα σχήματα αντίληψης – σκέψης (διανοητικές εικόνες – ιδέες), που παρεμβάλλονται στην πραγματικότητα και την αντίληψη που πάμε να σχηματίσουμε για αυτή την πραγματικότητα, προκαλώντας απλοποιήσεις και γενικεύσεις που τη διαστρεβλώνουν (Βασιλείου, Θ., Σταματάκης, Ν., 1992). Κουκουζέλη, Ε. Γ. (2018). Το στερεότυπο του Άλλου. Η περίπτωση μιας Υπηρεσίας Ασύλου.

¹⁶ Η πολιτική κοινωνικοποίηση αποτελεί ένα από τα πιο κυρίαρχα στάδια της εξέλιξης του ανθρώπου. Κατά το στάδιο αυτό ο άνθρωπος μετατρέπεται από δυνάμει σε ενεργεία πολιτικό όν, διαμορφώνει αντίληψη για τις πολιτικές εξελίξεις και αναπτύσσει πολιτική κουλτούρα. Παπαοικονόμου, Α. Δ. (2014). *Η πολιτική κοινωνικοποίηση στη Δευτεροβάθμια εκπαίδευση: Εμπειρική προσέγγιση* (No. GRI-2015-13634). Aristotle University of Thessaloniki.

¹⁷ Ηρακλείδης Αλέξης, Ανάλυση και Επίλυση Συγκρούσεων Μια Εισαγωγή, Σιδέρης, 2011 σ.σ. 28-31

- Στις ιδιομορφίες της γνωστικής ικανότητας
- Στην ομαδική δυναμική
- Στην πολιτική κοινωνικοποίηση

Οι εικόνες – στερεότυπα που διαμορφώνουμε για τον εχθρό συντίθενται από τέσσερα στοιχεία : στο γνωστικό (στην γνώση μας δηλαδή για το αντίπαλο μέρος), στο αξιολογικό (δηλαδή το εάν τους αξιολογούμε θετικά ή αρνητικά), στο συναισθηματικό (ποια συναισθήματα μας προκαλούν, συμπάθεια ή μίσος), στο συμπεριφορικό (δηλαδή στην στάση που θα εκδηλώσουμε απέναντι στην αντίπαλη πλευρά). Τα τέσσερα αυτά στοιχεία υπάρχουν και στην αυτοεικόνα μας, στην αντίληψη που έχουμε για εμάς , για το «έθνος» μας.

Η κοινωνική ψυχολογία μας διδάσκει πως ο ανθρώπινος νους αντιλαμβάνεται τις διφυείς ή αμφιλεγόμενες εικόνες του εξωτερικού του περιβάλλοντος με βάση τα στερεότυπα που έχει αναπτύξει για τον εχθρό ή τις παραλλάσσει , χωρίς να επιδεικνύει ουδεμία ανεκτικότητα στο διφορούμενο ή στο αμφίσημο. Ο Karl Deutsch¹⁸ επισημαίνει το εξής : «το ριζοσπαστικό μοναδικό , ούτε θα παρατηρηθεί, ούτε θα καταγραφεί , ούτε καν θα γίνει γνωστό... κανένα γνωστό μας αντικείμενο δεν είναι εντελώς μοναδικό». Όσον αφορά την γνωστική μας ικανότητα, ο ανθρώπινος νους χρειάζεται σταθερές ισορροπημένες, μη αλληλοσυγκρουόμενες εικόνες, κάτι το οποίο οφείλεται σε ψυχολογικούς λόγους.

Σύμφωνα με τον Robert Abelson , η γνωστική ικανότητα του ανθρώπου στηρίζεται σε μία «συμβολική ψυχολογική λογική». Στον ανθρώπινο νου, καθίσταται απαραίτητη μια «γνωστική συνέπεια και ισορροπία» (Leon Festinger) και ως εκ τούτου είναι αδύνατον να διαχειριστεί μια γνωστική ασυνέπεια. Όταν ο άνθρωπος βιώνει μια γνωστική ασυνέπεια , αναζητεί την γνωστική ισορροπία στα εξής πεδία :

α) μεταξύ των διαφόρων πτυχών μιας εικόνας

β) μεταξύ δύο εικόνων (ως δίπολα, δηλαδή η χώρα μας είναι φιλειρηνική αλλά η γειτονική χώρα είναι εχθρική και βάρβαρη)

¹⁸ Ηρακλείδης Αλέξης, Ανάλυση και Επίλυση Συγκρούσεων Μια Εισαγωγή, Σιδέρης, 2011 σ.σ. 35-36

γ) μεταξύ του συνόλου των εικόνων που έχουμε για ένα ζήτημα (π.χ. για την διεθνή οικονομία, αν βασιζόμαστε στις θεωρίες συνομωσίας, αντικρίζουμε παντού εχθρούς).

Η ανάγκη για γνωστική συνέπεια – ισορροπία εντοπίζεται κυρίως στα μείζονα εθνολογικά και ζητήματα ταυτότητας, όπως για παράδειγμα ο χαρακτηρισμός των πράξεων του έθνους μας σε σχέση με άλλα έθνη. Στις εθνικές ιστορίες δύο ιστορικών αντιπάλων, υπερτονίζονται οι ηρωικές πράξεις της δικής μας πλευράς και τα φρικτά εγκλήματα και οι βιαιότητες του αντιπάλου. Δεν μπορούμε όμως να αποδεχθούμε ότι και η δική μας πλευρά προέβη σε φρικτά εγκλήματα κατά την διάρκεια του πολέμου, στην προσπάθεια να μας να διατηρήσουμε την γνωστική μας συνέπεια, βασιζόμενοι στο δίπολο «άσπρο-μαύρο».

Ο Abelson (1959) ¹⁹ μας εξηγεί ότι αρχικά θα αντιδρούσαμε, απορρίπτοντας πλήρως την πληροφορία, την οποία θα θεωρούσαμε ανυπόστατη και ψευδή. Σε περίπτωση, όμως που η πληροφορία στηρίζονταν σε αδιάσειστα στοιχεία και προέρχεται από εγκυρότατη πηγή, τότε θα ακολουθούσαμε μια συγκεκριμένη στρατηγική ώστε να επιτύχουμε την «γνωστική συνέπεια», χωρίς να αλλάζαμε την αρχική μας θέση. Με στόχο, λοιπόν, την γνωστική μας συνέπεια, αποδεχόμαστε άκριτα προκαταλήψεις, ενισχύουμε τα θετικά της δικής μας πλευράς και υπερτονίζουμε τα αρνητικά της αντίπαλης. Για παράδειγμα η αντίπαλη πλευρά «προκάλεσε», ώστε και οι δικοί μας πρόγονοι να διαπράξουν παρόμοια εγκλήματα πολέμου. Προς τήρηση της γνωστικής μας συνέπειας, δικαιολογούμε επίσης τα αρνητικά στοιχεία της δικής μας πλευράς. Για παράδειγμα, θα υποστηρίζαμε ότι οι αποτρόπαιες αυτές πράξεις αποτελούν σπάνιες εξαιρέσεις ή θα αναγάγαμε το ζήτημα σε κάτι ευρύτερο, στην κατάσταση που επικρατούσε συνολικά («αυτά έχει ο πόλεμος»). Η εν μέρει παραδοχή των πράξεων βίας, με τον ισχυρισμό ότι η ακραία χρήση βίας δεν αλλάζει ότι έχουμε το δίκιο με την δική μας πλευρά, αφού μας προκάλεσε πρώτος ο αντίπαλος («οφθαλμός αντί οφθαλμού»). Εντούτοις, συμπεραίνουμε ότι η γνωστική ικανότητα του ανθρώπου εμφανίζει τέτοιες ιδιομορφίες ώστε να δυσχεραίνεται σημαντικά η ψυχολογική διαχείριση της σύγκρουσης υπό μια ρεαλιστική σκοπιά.

Εκτός από τις ιδιομορφίες στην γνωστική και ψυχολογική ικανότητα του ανθρώπου, η δυναμική που ασκεί μια ομάδα ή κοινότητα στα μέλη τους επηρεάζει έντονα την

¹⁹ Ηρακλείδης Αλέξης, Ανάλυση και Επίλυση Συγκρούσεων Μια Εισαγωγή, Σιδέρης, 2011 σελ. 39

ιδιοσυγκρασία και την συμπεριφορά του. Τα περιθώρια απόκλισης από την κρατούσα άποψη ή προπαγάνδα εμφανίζονται περιορισμένα, καθώς όποιος δεν είναι φορέας των εθνοκεντρικών αντιλήψεων κατηγορείται ως «προδότης».

Ο άνθρωπος ως φύσει κοινωνικό όν τείνει να συμπεριφέρεται κομφορμιστικά, καθώς βρίσκει ικανοποίηση στην αποδοχή των άλλων και εν προκειμένω της ομάδας που ανήκει. Επομένως, καταλήγει να αποδέχεται την επικρατούσα άποψη, χωρίς ενδοιασμούς και αβίαστα.

Τέλος, έναν από τους πιο κρίσιμους και καθοριστικούς ενδογενείς παράγοντες που καθιστούν τις εικόνες-στερεότυπα, εγγενές φαινόμενο των συγκρούσεων αποτελεί η πολιτική κοινωνικοποίηση, η διαδικασία κατά την οποία ο άνθρωπος μετατρέπεται από δυνάμει σε ενεργεία πολιτικό. Η πολιτική κοινωνικοποίηση αρχικά πραγματώνεται στο πλαίσιο της οικογένειας και του σχολείου και διαμορφώνει σημαντικά την πολιτική κουλτούρα ενός λαού και κατ' επέκταση την άποψη του για τον «εχθρό».

1.2. Διαπολιτισμική Επικοινωνία και Διεθνείς Σχέσεις

Η *σύγκρουση- διένεξη* (conflict) αποτελεί, όπως προαναφέρθηκε, ένα φαινόμενο συμφυές με την ανθρωπότητα και απαντάται σε όλα τα επίπεδα των ανθρώπινων σχέσεων. Επομένως, η σύγκρουση - διένεξη απαντάται και στο διαπολιτισμικό πεδίο, είτε ως σύγκρουση μεταξύ είτε διαφορετικών ομάδων ή κοινοτήτων, είτε μεταξύ διαφορετικών εθνών – κρατών. Πρώτου, όμως, αναλύσουμε την έννοια της διαπολιτισμικής σύγκρουσης, κρίνεται σκόπιμη η ανάλυση της έννοιας της διαπολιτισμικής επικοινωνίας, ώστε να διερευνηθεί το επίδικο αντικείμενο του πονήματος μας, δηλαδή η αντιμετώπιση της ελληνοτουρκικής διένεξης ως διαπολιτισμικής σύγκρουσης.

Προκειμένου να ορίσουμε την έννοια της διαπολιτισμικής επικοινωνίας, οφείλουμε να ορίσουμε πρώτα τις λέξεις που απαρτίζουν την έννοια, δηλαδή πολιτισμός και επικοινωνία, προκειμένου να καταλήξουμε σε έναν συνεκτικό ορισμό.

Ο όρος «πολιτισμός» πηγάζει από την αρχαία ελληνική λέξη πολίτης, η οποία με την σειρά της απορρέει από την αρχαιοελληνική λέξη πόλις. Στην διεθνή κλίμακα, όμως, ο όρος πολιτισμός (γαλλικά: civilization) εμφανίστηκε για πρώτη φορά στην Γαλλία του 16^{ου}

αιώνα και προήλθε από την λέξη *civilitas*. Την εποχή του Διαφωτισμού ο Αδαμάντιος Κοραής μετέφρασε κατ' ουσίαν την γαλλική λέξη στα ελληνικά, προσθέτοντας στην λέξη πολίτης, το σημασιολογικό δάνειο -ισμός, πολιτισμός.²⁰

Η έννοια του πολιτισμού συνυπήρξε ιστορικά με την έννοια της κουλτούρας. Οι έννοιες αυτές χρησιμοποιήθηκαν για να αποδώσουν και να περιγράψουν παρόμοιες καταστάσεις στο πλαίσιο μιας κοινότητας. Η λέξη *cultura* στα Λατινικά σήμαινε την καλλιέργεια της γης. Ο Κικέρων ορίζει ως κουλτούρα την καλλιέργεια της ψυχής, ενώ οι Ουμανιστές την καλλιέργεια του νού.

Στην Δυτική Ευρώπη του 16^{ου} αιώνα, ο όρος πολιτισμός χρησιμοποιήθηκε για να δηλώσει την ανωτερότητα μιας ελίτ έναντι των υπολοίπων κοινωνικών στρωμάτων και εθνών. Κατά την περίοδο της νεωτερικότητας ο πολιτισμός συνδέθηκε με την υλική, πνευματική και επιστημονική πρόοδο της εποχής, ενώ η κουλτούρα εξέφραζε την ανάπτυξη των τεχνών και των γραμμάτων. Τον 19^ο αιώνα ο όρος πολιτισμός ταυτίστηκε με την Βιομηχανική Επανάσταση αποκτώντας αρνητική χροιά, σε αντίθεση με τον όρο κουλτούρα, ο οποίος ταυτίστηκε με την ηθική και καλλιέργεια που αντέβαινε την φθορά που προκαλούσε ο υλισμός στον άνθρωπο.

Με την ανάδυση του 20^{ου} αιώνα, διαχωρίζεται ο πνευματικός από τον υλικοτεχνικό πολιτισμό και κατ' ακολουθίαν οι έννοιες απέκτησαν διαφορετική αν και παρόμοια σημασία. Με τον όρο κουλτούρα πλέον, εννοούμε την παιδεία, την καλλιέργεια, την μόρφωση και την τέχνη, τα ιδιαίτερα ήθη και έθιμα τις παραδόσεις ενός λαού. Στο πλαίσιο μιας κοινότητας, ο όρος κουλτούρα συμπυκνώνει πρότυπα και κανόνες συμπεριφοράς.

Όσον αφορά τον πολιτισμό, εκατοντάδες κοινωνικοί επιστήμονες έχουν αποπειραθεί να ορίσουν την έννοια του πολιτισμού. Ενδεικτικά παραθέτουμε μερικούς από τους επικρατέστερους ορισμούς²¹.

²⁰ Άρθρο του Γεώργιου Μπαμπινιώτη στην ιστοσελίδα το tovima.gr στις 3/1/2010 (<https://www.tovima.gr/2010/01/03/opinions/skepseis-eis-mnimin-xristoy-lampraki/>)

²¹ Shuagn Liu, Zala Volcic & Cindy Gallois, *Εισαγωγή στην Διαπολιτισμική Επικοινωνία*, Αθήνα, 2018, Gutenberg, σ.104

α. Ο Throsby ορίζει τον πολιτισμό ως το σύνολο των συμπεριφορών, πεποιθήσεων και πρακτικών, οι οποίες εκφράζονται με έναν ιδιαίτερο τρόπο από κάθε κοινωνία με βάση τις αξίες και τα έθιμά της.²²

β. «η δημιουργική διαδικασία κατασκευής νοήματος, το οποίο παράγεται και αναπαράγεται διαρκώς από πλήθος ομάδων.» Antonio Gramsci (2000)

γ. «ο συνολικός τρόπος ζωής ενός λαού, αποτελούμενο από τα επίκτητα και κοινά μοτίβα συμπεριφοράς τους, τις αξίες, τις νόρμες και τα υλικά αντικείμενα» Rogers και Steinfatt (1999).

Στο πλαίσιο της 43^{ης} Διεθνούς Συνδιάσκεψης της UNESCO για την Παιδεία και τον Πολιτισμό που έλαβε χώρα στη Γενεύη στις 14 – 9 Σεπτεμβρίου 1992 ως πολιτισμός ορίστηκε «ολόκληρο το πλέγμα των πνευματικών, υλικών, διανοητικών και συναισθηματικών χαρακτηριστικών που διακρίνουν μια κοινωνία ή μια κοινωνική ομάδα και αποτελούν τα στοιχεία της πολιτισμικής ταυτότητάς της»²³.

Λαμβάνοντας υπόψιν όλους τους προαναφερόμενους ορισμούς των μελετητών καθώς και στον ορισμό της UNESCO, καταλήγουμε στον εξής ορισμό:

Ως **πολιτισμός** ορίζεται το σύμπλεγμα υλικών, ηθικών, πολιτικών και πολιτιστικών αξιών που αναπτύσσονται στο πλαίσιο μιας κοινότητας ανθρώπων, οι οποίες διαμορφώνουν στάσεις και συμπεριφορές και συνθέτουν μια ιδιαίτερη πολιτισμική ταυτότητα. Για παράδειγμα, η εργασιακή μας συμπεριφορά αποτελεί στοιχείο της πολιτισμικής μας ταυτότητας. Συνεπώς, ο πολιτισμός δεν μπορεί να πραγματοποιηθεί δίχως την επικοινωνία.

Η **επικοινωνία** αποτελεί ένα απαραίτητο εργαλείο για την ευρυθμία μιας οργανωμένης ανθρώπινης κοινωνίας, καθώς επίσης και παράγοντα που επηρεάζει το δείκτη της κοινωνικής και επιστημονικής προόδου. Πρόκειται για ένα πολυσύνθετο και πολυσήμαντο όρο, στον οποίο η κάθε επιστήμη αποδίδει το δικό της νόημα, ανάλογα με το ιδιαίτερο πεδίο ενδιαφέροντος της. Για παράδειγμα η κοινωνιολογία εξετάζει την χρήση συμβόλων κατά την λεκτική ή μη συμπεριφορά των ατόμων, ενώ η ψυχολογία

²² Αντωνιάδου Σοφία, Μαυραγάνη Ελένη, Πουλιάς Ιωάννης, *Πολιτισμός και Προοπτική*, Αθήνα, 2015, Εκδόσεις Καστανιώτη

²³ Εισήγηση της Μπαλασσά Ευφροσύνης με τίτλο «Η Οικουμενική Διακήρυξη της UNESCO για την πολιτιστική ποικιλομορφία» στο συνέδριο : Πολιτισμός: Μνήμη και Δημιουργικότητα.

επικεντρώνεται στην αντιληπτική ικανότητα. Εν προκειμένω, μας αφορά η επικοινωνία διαφόρων πολιτισμών. Συνεπώς, ως επικοινωνία ορίζεται η χρήση ενός συγκεκριμένου λεκτικού-συμπεριφορικού κώδικα για την ανταλλαγή μηνυμάτων και πληροφοριών εντός συγκεκριμένου πολιτισμικού πλαισίου ²⁴.

Όλες οι λεκτικές και συμπεριφορές εκφάνσεις της επικοινωνίας αποτελούν πακέτα μηνυμάτων, σύμφωνα με τους Pittenger , Hockett & Danehy 1960. Όλα τα συστήματα μηνυμάτων συντονίζονται για να μεταδώσουν ένα συγκεκριμένο νόημα, να αποτυπώσουν ένα ανθρώπινο συναίσθημα ²⁵.

Παρά την διχογνωμία των επιστημόνων για τον ορισμό της επικοινωνίας ,όλες οι επιστήμες ομοφωνούν ως προς τα συστατικά της μέρη ²⁶:

- α) Η πηγή (η προέλευση της πληροφορίας)
- β) Το μήνυμα (η αποτύπωση των ιδεών, των συναισθημάτων)
- γ) Ο διάυλος (ο τρόπος μετάδοσης του μηνύματος)
- δ) Ο δέκτης (ο παραλήπτης του μηνύματος)
- ε) Η κωδικοποίηση (το σύστημα χρήσης της γλώσσας)
- ζ) Η αποκωδικοποίηση (ο τρόπος με τον οποίο ο δέκτης εκλαμβάνει το μήνυμα)
- η) Ο θόρυβος (η πρόσληψη του μηνύματος)
- ζ) η ανατροφοδότηση (η δημιουργία νέας πληροφορίας από τον δέκτη μετά την πρόσληψη του μηνύματος.

Εκκινώντας από την θέση του Hall ότι ο πολιτισμός είναι επικοινωνία και η επικοινωνία είναι πολιτισμός, διαπιστώνεται ότι οι δύο έννοιες βρίσκονται σε μια διαρκή σχέση αλληλεπίδρασης και αλληλοτροφοδότησης. Για να μεταδοθούν οι πολιτισμικές αξίες μιας κοινωνίας, πρέπει να επικοινωνηθούν. Ο πολιτισμός επηρεάζει την καθημερινότητα μας, καθορίζει την συμπεριφορά μας, την στάση ζωής μας και κατ' ακολουθίαν τον τρόπο που

²⁴ Shuagn Liu, Zala Volcic & Cindy Gallois, *Εισαγωγή στην Διαπολιτισμική Επικοινωνία*, Αθήνα, 2018, Gutenberg, σ.σ. 67-71

²⁵ Joseph A. Devito, *Ανθρώπινη Επικοινωνία*, Αθήνα, 2014, Εκδόσεις Ιών

²⁶ Shuagn Liu, Zala Volcic & Cindy Gallois, *Εισαγωγή στην Διαπολιτισμική Επικοινωνία*, Αθήνα, 2018, Gutenberg, σ.σ. 67-71

επικοινωνούμε. Οι αξίες και οι πεποιθήσεις μας αποτυπώνονται επικοινωνιακά , μέσω λεκτικών ή μη μηνυμάτων. Μέσω του πολιτισμού, αναπτύσσονται κατ' ουσίαν οι ανθρώπινες σχέσεις, διότι αυτονόητες συνήθειες της καθημερινότητας μας όπως ο τρόπος που θα μιλήσουμε, ο χρόνος που θα μιλήσουμε ή και ο χρόνος που θα επισκεφθούμε κάποιον πηγάζει από τις ιδιαίτερες πολιτισμικές μας αξίες. Η ανθρώπινη δράση εν γενεί αντλεί το νόημα της από τον πολιτισμό ²⁷ .

Οι λεκτικές (ή ένταση, ο τόνος , ο ρυθμός της φωνής) ή ακόμα και μη λεκτικές συμπεριφορές (η «γλώσσα του σώματος») προδίδουν την πολιτισμική ταυτότητα του κάθε λαού. Η μετάδοση μηνυμάτων από ανθρώπους που φέρουν διαφορετικές πολιτισμικές καταβολές καθίσταται δύσκολη. Για παράδειγμα, μια πολιτισμική ομάδα που φέρει τον ατομικισμό ως κυρίαρχη αξία τον ατομικισμό, είναι δύσκολο να επικοινωνήσει με μια ομάδα που φέρει το ομαδικό πνεύμα, ως κυρίαρχη αξία. Στην Αυστραλία, θεωρούν ως καλύτερο τρόπο επίλυσης διενέξεων την πρόσωπο με πρόσωπο επικοινωνία, ενώ στην Ασία υποστηρίζουν την παρέμβαση ενός τρίτου διαμεσολαβητή για την επίλυση της διαφοράς. Στην επικοινωνία μεταξύ διαφορετικών πολιτισμικών κοινοτήτων, το μυστικό της επιτυχίας κρύβεται στην αλληλοπροσάρμογη στην διαφορετικότητα, την αλληλοκατανόηση και την αλληλοερμηνεία ²⁸.

Ο Μεράντζας αντιμετωπίζει την σχέση πολιτισμού και επικοινωνίας ισοδύναμη, καθώς κοινή πρόκληση και στις δύο έννοιες είναι η αντιμετώπιση του «εγώ» προς τον έτερο, το διαφορετικό. Ο πολιτισμός αναπτύσσεται μέσα σε ένα συγκεκριμένο επικοινωνιακό περιβάλλον , ενώ η επικοινωνία σε ένα συγκεκριμένο πολιτισμικό περιβάλλον. Οι καθημερινές καταστάσεις, όπως για παράδειγμα μια θεατρική παράσταση, μια έκθεση ζωγραφικής φέρουν πολιτισμικό χαρακτήρα²⁹.

²⁷ Μεράντζας Χρήστος, *Πολιτισμός και Επικοινωνία*, Πανεπιστήμιο Δυτικής Ελλάδας.
(<https://www.scribd.com/document/57521679/%CE%A0%CE%9F%CE%9B%CE%99%CE%A4%CE%99%CE%A3%CE%9C%CE%9F%CE%A3-%CE%9A%CE%91%CE%99-%CE%95%CE%A0%CE%99%CE%9A%CE%9F%CE%99%CE%9D%CE%A9%CE%9D%CE%99%CE%91>)

²⁸ Shuagn Liu, Zala Volcic & Cindy Gallois, *Εισαγωγή στην Διαπολιτισμική Επικοινωνία*, Αθήνα, 2018, Gutenberg, σ.88

²⁹ Μεράντζας Χρήστος, *Πολιτισμός και Επικοινωνία* Πανεπιστήμιο Δυτικής Ελλάδας.
(<https://www.scribd.com/document/57521679/%CE%A0%CE%9F%CE%9B%CE%99%CE%A4%CE%99%CE%A3%CE%9C%CE%9F%CE%A3-%CE%9A%CE%91%CE%99-%CE%95%CE%A0%CE%99%CE%9A%CE%9F%CE%99%CE%9D%CE%A9%CE%9D%CE%99%CE%91>)

Το πολιτισμικό πλαίσιο υπαγορεύει την επικοινωνιακή συμπεριφορά, ενώ οι πολιτισμικές πρακτικές είναι επικοινωνιακά συγκροτημένες. Η γλώσσα μας συγκροτεί την κοινωνική πραγματικότητα, αρά και ο πολιτισμός στηρίζεται στην επικοινωνία. Ο πολιτισμός διαμορφώνει ταυτοτική συνείδηση για την επικοινωνία σε ένα περιβάλλον διαφορετικών πολιτισμών. Στις μέρες μας, η πολυπλοκότητα του διεθνούς περιβάλλοντος δημιουργεί νέες προκλήσεις για τις δύο έννοιες. Το νέο αυτό περιβάλλον εγκλωβίζει τους διαφορετικούς πολιτισμούς, αλλά δημιουργεί και νέες ευκαιρίες συνύπαρξης. Το πρόσφατο προσφυγικό ρεύμα από την Συρία προς την Δυτική Ευρώπη αποτελεί ένα κυρίαρχο παράδειγμα και συνάμα μια πρόκληση των ημερών μας, ως προς την διαχείριση των πολιτισμικών μας διαφορών.

Στο σημείο αυτό, η διαπολιτισμική επικοινωνία επιδρά καθοριστικά. Με τον όρο διαπολιτισμική επικοινωνία εννοούμε την συνύπαρξη ομάδων ή κοινοτήτων με διαφορετικές πολιτισμικές διαφορές, μεταξύ των οποίων όμως υπάρχει η δυνατότητα για προσέγγιση, αμοιβαία αποδοχή στην διαφορετικότητα και ισοτιμία³⁰.

Συμπερασματικά, οι έννοιες πολιτισμός και επικοινωνίας είναι αλληλένδετες και αδιαχώριστες. Η επικοινωνιακή πραγματικότητα διαμορφώνεται από τις πολιτισμικές αξίες, ενώ ταυτόχρονα ο πολιτισμός εξαρτάται από την επικοινωνία και τα εργαλεία της, όπως η γλώσσα. Στην επόμενη ενότητα, θα δούμε την αλληλεξάρτηση πολιτισμού και επικοινωνίας μέσα στο επιχειρηματικό περιβάλλον.

Στο πεδίο των Διεθνών Σχέσεων, η διαπολιτισμική επικοινωνία διαδραματίζει εξέχοντα ρόλο, τόσο ως προς την ανάλυση μιας διμερούς ή πολυμερούς διεθνούς σύγκρουσης, όσο και ως προς την επίλυση των διεθνών διενέξεων και κατ' επέκταση στην ανάπτυξη ειρηνικών διμερών ή πολυμερών σχέσεων με στόχο την συνεργασία και την ειρηνική συνύπαρξη των λαών.

Στο ακαδημαϊκό χώρο, οι Διεθνείς Σχέσεις ανήκουν στην πολιτική επιστήμη και οι απαρχές τους εντοπίζονται στην πολιτική φιλοσοφία και στην ιστορία. Παρ' όλα αυτά, ένα σημαντικό κομμάτι της ακαδημαϊκής κοινότητας θεωρεί τις διεθνείς σχέσεις διακριτό

%CE%95%CE%A0%CE%99%CE%9A%CE%9F%CE%99%CE%9D%CE%A9%CE%9D%CE%99%CE%91)

³⁰ Shuagn Liu, Zala Volcic & Cindy Gallois, *Εισαγωγή στην Διαπολιτισμική Επικοινωνία*, Αθήνα, 2018, Gutenberg.

διεπιστημονικό πεδίο. Οι Διεθνείς Σχέσεις αυτονομήθηκαν ως επιστημονικός κλάδος στα μέσα του 20^{ου} αιώνα³¹.

Οι Διεθνείς Σχέσεις ως σύγχρονος επιστημονικός κλάδος εξετάζουν τις σχέσεις μεταξύ των κρατών και όλα τα ζητήματα που υπερβαίνουν τα σύνορα μιας χώρας και απασχολούν δύο ή περισσότερους λαούς. Κύριο αντικείμενο του κλάδου των Διεθνών Σχέσεων αποτελεί η ενασχόληση με το πεδίο της διεθνούς πολιτικής, σε όλο της το φάσμα.

Τα υποτμήματα των Διεθνών Σχέσεων είναι τα εξής ³²:

- η εξωτερική πολιτική,
- η διπλωματία,
- ο πόλεμος και η ειρήνη
- η ισχύς και η ισορροπία ισχύος,
- η στρατηγική και η ασφάλεια
- οι διεθνείς οικονομικές σχέσεις
- η διεθνής πολιτική οικονομία

Ένας ορισμός που αποτυπώνει καλλίτερα και πιο συνεκτικά την έννοια των διεθνών σχέσεων είναι ο εξής: Ως διεθνείς σχέσεις εννοούνται οι επαφές και σχέσεις μεταξύ κρατών στο πλαίσιο του πολυπολικού διεθνούς συστήματος και αφορούν όλα εκείνα τα αναφερόμενα ζητήματα που υπερβαίνουν τα σύνορα ενός κράτους ³³ και αφορούν δύο ή περισσότερα κράτη.

Στο άρθρο του με τίτλο «Σύγκρουση Πολιτισμών» , το 1993 ο Huntington, υποστηρίζει ότι πόλεμοι δεν θα είναι ιδεολογικοί αλλά ούτε οικονομικοί, αλλά θα κυρίως πολιτισμικοί. Σύμφωνα με τον Huntington υπάρχουν οι εξής πολιτισμοί: δυτικός, ισλαμικός, κομφουκιανικός-σινικός-κινεζικός, ορθόδοξος, ινδουιστικός, ιαπωνικός, λατινοαμερικανικός και αφρικανικός. Στις αναλύσεις του Huntington παρατηρούμε πως ο

³¹ Ηρακλείδης Αλέξης, Η Διεθνής Κοινωνία και οι Θεωρίες των Διεθνών Σχέσεων, Εκδόσεις Σιδέρης, Αθήνα, 2011, σ.σ. 47-51

³² Ηρακλείδης Αλέξης, Η Διεθνής Κοινωνία και οι Θεωρίες των Διεθνών Σχέσεων, Εκδόσεις Σιδέρης, Αθήνα, 2011, σ.σ. 47-51

³³ Κράτος είναι το με πρωτογενή εξουσιαστική ισχύ εξοπλισμένο νομικό πρόσωπο ενός λαού, ο οποίος είναι εγκατεστημένος σε ορισμένη χώρα. (Παπαδοπούλου, Τριανταφυλλιά. "Συνταγματικό δίκαιο.", 2016.

πολιτισμός και θρησκεία ταυτίζονται σε μεγάλο βαθμό . Ο Huntington υποστηρίζει ότι η βασική αίτια των πολιτισμικών διαφορών εντοπίζεται στην ιστορία, στην γλώσσα, στην κουλτούρα και κυρίως στην θρησκεία. Η οικονομική παγκοσμιοποίηση επιφέρει την «αποσύνδεση» των ανθρώπων από το παραδοσιακό «έθνος-κράτος»³⁴.

Στο πλαίσιο των Διεθνών Σχέσεων , παρατηρείται έντονα το φαινόμενο των συγκρούσεων. Στην παρούσα ενότητα, επιχειρούμε να ορίσουμε την διαπολιτισμική σύγκρουση ως φαινόμενο των διεθνών σχέσεων, προτού χρησιμοποιήσουμε τα εργαλεία της διαχείρισης διαπολιτισμικών συγκρούσεων ώστε να αναλύσουμε μια από τις πλέον παραδοσιακές διμερείς διεθνείς διενέξεις, δηλαδή αυτή της Ελλάδας με την Τουρκία. Στον σύγχρονο κόσμο, η αύξηση των διαπολιτισμικών επαφών αυξάνει κατ' ακολουθίαν τόσο τις ευκαιρίες κατανόησης και αλληλοσυνεργασίας, όσο και τις πιθανότητες σύγκρουσης μεταξύ ανθρώπων, κοινοτήτων, ομάδων ή εθνών.

Ως διαπολιτισμική σύγκρουση ορίζουμε την σύγκρουση μεταξύ προσώπων, ομάδων ή εθνών διαφορετικών πολιτισμών που απορρέει από την ασυμβατότητα ως προς τις αξίες, τις νόρμες και τις πεποιθήσεις σε σχέση με την υπόληψη, τους στόχους, τους λιγοστούς πόρους, τις διαδικασίες ή και τα αποτελέσματα.

Η διαπολιτισμική σύγκρουση περιλαμβάνει υποτιθέμενη ή πραγματική ασυμβατότητα στόχων, συμφερόντων, πόρων, αξιών, προσδοκιών, διαδικασιών ή αποτελεσμάτων ανάμεσα σε δύο ή περισσότερους ανθρώπους διαφορετικών πολιτισμών (Ting-Toomey, 1994)³⁵.

Η διαπολιτισμικότητα εξετάζει το δέον , όχι απλώς την ειρηνική συνύπαρξη. Κατά συνέπεια, οφείλουμε να αναλύσουμε τις ποικίλες προσεγγίσεις αναφορικά με την διαχείριση των διαπολιτισμικών συγκρούσεων . Η σύγκρουση αποτελεί εγγενές φαινόμενο της εξέλιξης των κοινωνιών σε όλα τα επίπεδα.

- μικρότερες ομάδες (εταιρικές σχέσεις, οικογένεια, άτομα),

³⁴ Huntington, Samuel P. "The clash of civilizations?" *Culture and politics*. Palgrave Macmillan, New York, 2000. 99-118.

³⁵ Ting-Toomey, Stella, ed. *The challenge of facework: Cross-cultural and interpersonal issues*. SUNY Press, 1994.

- μεσαίου μεγέθους ομάδες (κοινωνικό-επαγγελματικές ομάδες, κοινωνικές τάξεις, εθνοτικές ομάδες κ.λπ.)
- μεγαλύτερες ομάδες (διακρατικές θρησκευτικές ομάδες, εθνικές ομάδες).
- σε ατομικό, ενδο-προσωπικό, επίπεδο (βιώνουμε εσωτερικές συγκρούσεις).

Το κύριο αντικείμενο της έρευνας μας αποτελεί η μελέτη της ελληνοτουρκικής διένεξης, ως διαπολιτισμικής διένεξης.

Σε αρκετές περιπτώσεις, οι διαπολιτισμικές συγκρούσεις αποβαίνουν προς όφελος ορισμένων πολιτισμικών ομάδων ώστε αυτές να διατηρήσουν την πολιτιστική τους ταυτότητα εν μέσω των συγκρούσεων και ιδιαίτερα κατά το στάδιο όπου η σύγκρουση γίνεται εμφανής, οι αντίπαλες ομάδες αναπτύσσουν μια δυναμική, κατά την οποία υπερασπίζονται τις θέσεις τους, γνωρίζοντας ή μια την άλλη και εξελισσόμενες κατάλληλα ώστε να επιλυθεί το επίδοκο αντικείμενο.

1.3. Διαχείριση διαπολιτισμικών συγκρούσεων

Στην υποενότητα αυτή, η οποία αποτελεί και την τελευταία ενότητα της βιβλιογραφικής μας ανασκόπησης, θα εξετάσουμε κριτικά τις μεθόδους που προτείνει η διεθνής βιβλιογραφία για την διαχείριση των διαπολιτισμικών συγκρούσεων, ώστε να επιλέξουμε την καταλληλότερο μέθοδο για την αντιμετώπιση και επίλυση της ελληνοτουρκικής διένεξης ως διαπολιτισμικής σύγκρουσης.

Ο M. Hammer ανέλυσε, μέσω του Intercultural Conflict Style (ICS), τις μεθόδους επίλυσης των διαπολιτισμικών συγκρούσεων³⁶:

-
- η διαλεκτική (the Discussion style) μέθοδος δίδει έμφαση στη μορφή της διαφωνίας. Με την αυτήν μέθοδο προκρίνεται η ευθεία συζήτηση των αντίπαλων μερών στην βάση της «αντικειμενικής σύγκρουσης συμφερόντων», δηλαδή στην βάση των αντικειμενικών διαφορών. Η

³⁶ Mitchell R. Hammer, The Intercultural Conflict Style Inventory: A conceptual framework and measure of intercultural conflict resolution approaches, International Journal of Intercultural Relations 29, 2005, σ.σ. 675–695.

διαλεκτική μέθοδος απαιτεί λιγότερη συναισθηματική προσέγγιση και περισσότερο ορθολογική, ενώ συναντάται στην αμερικανική και βορειοευρωπαϊκή κουλτούρα.

- Η δεσμευτική μέθοδος (the Engagement style) δίδει έμφαση στην συναισθηματικά έντονη και φορτισμένη διαχείριση της σύγκρουσης. Θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως μια ειλικρινής και άμεση μέθοδος επίλυσης, καθώς εκδηλώνονται ανοιχτά και από τις δύο πλευρές, τα συναισθήματα και οι προθέσεις αντιμετωπίζονται προφορικά και τα συναισθήματα αφήνονται να εκδηλωθούν. Συναντάται κατά κύριο λόγο, στη ρωσική και ελληνική κουλτούρα).
- η διακανονιστική μέθοδος (the Accommodation style) προσεγγίζει την διένεξη λεπτομερώς δίδοντας έμφαση στα επίδικα αντικείμενα της σύγκρουσης. Στην μέθοδο αυτή δεν προκρίνονται οι ακραίες συναισθηματικές εκφράσεις, καθώς αυτές δύναται να αποβούν εξαιρετικά επικίνδυνες ως προς την αποτελεσματική επίλυση της σύγκρουσης. Η διακανονιστική μέθοδος τείνει προς την ορθολογική διαχείριση της διένεξης, με τα εμπλεκόμενα μέρη να χρησιμοποιούν μετριοπαθή λόγο και την διαμεσολάβηση με απώτερο στόχο την ελαχιστοποίηση των πιθανοτήτων της σύγκρουσης. Η συγκεκριμένη μέθοδος συναντάται στην ιαπωνική και στις νοτιοασιατικές κουλτούρες.
- η δυναμική μέθοδος (The Dynamic style) συνδυάζει διάφορες στρατηγικές έμμεσου χαρακτήρα όπως γλωσσικά τεχνάσματα, λεκτικές υπερβολές, ασάφειες, καθώς επίσης αξιοποιεί και την μέθοδο της διαμεσολάβησης. Συναντάται κυρίως στην αραβική κουλτούρα.

Η διαλεκτική μέθοδος, ως επικρατούσα στον Δυτικό Κόσμο, προκρίνεται ως η επικρατέστερη, αφού στηρίζεται στην αντικειμενική σύγκρουση συμφερόντων. Κατά την προσωπική μου πρόσληψη των μεθόδων του Hammer, η διαλεκτική μέθοδος αποτελεί και την πιο σύντομη οδό της επίλυσης της διαφοράς, καθώς επίσης ομοιάζει ιδιαίτερα με τις μεθόδους διαμεσολάβησης που προβλέπονται από το Διεθνές Δίκαιο και το Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών. Η συναισθηματική προσέγγιση της διαφοράς, όμως, δεν πρέπει να

αποφεύγεται παντελώς καθώς μια στυγνή προσέγγιση της διαφοράς , ακόμα και εάν οδηγήσει σε επίλυση δεν θα συμβάλλει στην ανάπτυξη των σχέσεων των δύο λαών. Για παράδειγμα , ας κάνουμε μια υπόθεση εργασίας : Το κράτος Α με το κράτος Β είναι γειτονικά και έχουν μια σημαντική διαφορά για ένα ζωτικό ζήτημα , όπως η χάραξη των συνόρων στα χερσαία σύνορα. Οι δυο πλευρές προσέρχονται στις διαπραγματεύσεις με ψυχρή ατζέντα και κατορθώνουν να συμφωνήσουν. Η αμιγώς ορθολογιστική προσέγγιση δεν θα οδηγήσει σε περαιτέρω ανάπτυξη των σχέσεων όπως πολιτιστική αλληλεπίδραση και οικονομική συνεργασία.

Στο βιβλίο *Managing Cultural Differences*, οι Morgan and Harris (1987) προτείνουν πέντε βήματα για την επίλυση των διαπολιτισμικών συγκρούσεων³⁷:

1. περιγραφή της διένεξης κατά τρόπο κατανοητό και αντιληπτό για τους δύο συγκρουόμενους πολιτισμούς
2. ανάλυση της σύγκρουσης από την οπτική γωνία και των δύο πολιτισμών
3. εντοπισμός της βάσης της σύγκρουσης από τη σκοπιά κάθε πολιτισμού
4. επίλυση της σύγκρουσης μέσα από την συνέργεια

Κατά το τελικό στάδιο αποφασίζουμε εάν η συγκρουσιακή κατάσταση λειτουργεί διαπολιτισμικά.

Κατ' ουσίαν οι Morgan και Harris παραθέτουν το πρότυπο κατά το οποίο διερευνούμε εάν μια σύγκρουση επιδρά διαπολιτισμικά. Ωστόσο, η διαπολιτισμική επίδραση της σύγκρουσης πρέπει να διερευνάται κατά το πρώτο στάδιο, βασιζόμενοι στις προϋποθέσεις βάσει των οποίων μια σύγκρουση χαρακτηρίζεται ως διαπολιτισμική και στα επόμενα στάδια , ακολουθώντας το παραδοσιακό μοντέλο ανάλυσης-επίλυσης συγκρούσεων , να προτείνουμε την διέξοδο.

1. Η Ting-Toomey (1994) προτείνει επτά τρόπους για την αποτελεσματική διαχείριση των συγκρούσεων³⁸ την κατανόηση των ισχυρισμών του αντιπάλου, σε σχέση με

³⁷ Philip R. Harris, and Robert T. Moran, *Managing Cultural Differences* Gulf Publishing Company, P.O. Box 2608, Houston, Texas 77252. 1987, p. 257

³⁸ Ting-Toomey, Stella, ed. *The challenge of facework: Cross-cultural and interpersonal issues*. SUNY Press, 1994.

την υπόληψη του με στόχο της επίτευξη της ισορροπίας μεταξύ ταπεινότητας και υπερηφάνειας, και μεταξύ ντροπής και τιμής κατά την επικοινωνία.

2. Με την προστασία της υπόληψης του αντιπάλου , με την χρήση συμβούλων ή διαμεσολαβητών, ώστε όταν μια σύγκρουση βρίσκεται στο στάδιο της χαμηλής έντασης , να αποφευχθεί η περαιτέρω κλιμάκωση της, κατά την οποία μπορεί να πληχθεί η υπόληψη.
3. Η προσφορά υπόληψης στον αντίπαλο ώστε να μην εγκλωβίζεται σε αδιέξοδο
4. Η αποφυγή χρήσεων λεκτικών υπερβολών και ταυτόχρονη μάθηση και κατανόηση της διαχείρισης συγκρούσεων, μέσω της αποτελεσματικής μετάδοσης έμμεσων μηνυμάτων
5. Η επίδειξη κατανόησης και σεβασμού με την ταυτόχρονη προσεκτική παρακολούθηση των αναγκών και των θέσεων του αντιπάλου
6. Η έμμεση έκφραση των θέσεων του και η αποφυγή της άμεσης και σαφούς επικοινωνίας που συναντάται στην δυτική κουλτούρα.
7. Η ανοχή μιας τάσης του αντιπάλου που ρέπει προς την αποφυγή της σύγκρουσης με ταυτόχρονη διατήρηση της ψυχραιμίας και της υπομονής, ώστε να διατηρηθεί ένα υγιές και αρμονικό κλίμα.

Η προσέγγιση της Ting-Toomey (1994) δίδει περισσότερο έμφαση στα συναισθήματα των δύο αντίπαλων πλευρών, πάρα στις αντικειμενικές αιτίες της σύγκρουσης. Όμως, η αποφυγή των λεκτικών υπερβολών και κατ' επέκταση της έντασης μπορεί να οδηγήσει σε ψύχραιμη αποτίμηση των αιτιών της σύγκρουσης και κατ' ακολουθίαν στην επίλυσή της. Στο επίδικο αντικείμενο της εργασίας μας, δηλαδή της προσέγγισης της ελληνοτουρκικής διένεξης ως διαπολιτισμικής σύγκρουσης θα επιχειρήσουμε να συνδυάσουμε την δεσμευτική μέθοδο του Hammer, ως εγγύτερη στην δυτικοευρωπαϊκή κουλτούρα, τα στάδια ανάλυσης-επίλυσης των Morgan -Harris και την ψύχραιμη αποτίμηση της Ting-Toomey.

Σύνοψη Κεφαλαίου

Στο κεφάλαιο αυτό, αναλύθηκαν οι βασικές έννοιες της σύγκρουσης, της διεθνούς σύγκρουσης, της διαπολιτισμικής σύγκρουσης , ενώ παρατέθηκαν επίσης, σύμφωνα με την

διεθνή βιβλιογραφία, προτάσεις και μοντέλα επίλυσης των διαπολιτισμικών συγκρούσεων. Η αποσαφήνιση και ανάλυση των προαναφερόμενων εννοιών κρίθηκε απαραίτητη ώστε η ελληνοτουρκική διένεξη να γίνει αντιληπτή πρωτίστως ως διεθνή σύγκρουση και κατ' ακολουθίαν να εξεταστεί εάν μπορεί να χαρακτηριστεί διαπολιτισμική σύγκρουση και εάν τα εργαλεία της διαπολιτισμικής διαχείρισης συγκρούσεων μπορούν να συμβάλλουν στην εύρεση λύσεων. Πρώτου, όμως, επιχειρήσουμε να εξετάσουμε την πιθανή διέξοδο στην ελληνοτουρκική διένεξη, οφείλουμε να αναλύσουμε την ίδια την διένεξη αυτή καθ' εαυτή ως προς την φύση της , τις ιστορικές, πολιτικές και νομικές τις διαστάσεις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 Η ελληνοτουρκική Διένεξη

Η παρούσα εργασία αποσκοπεί στη ανάδειξη της ελληνοτουρκικής διένεξης ως διαπολιτισμικής σύγκρουσης και στην παράθεση προτάσεων υπό την σκοπιά της διαπολιτισμικής της επίλυσης. Στο κεφάλαιο αυτό, προτού αξιοποιήσουμε τα θεωρητικά εργαλεία της ανάλυσης συγκρούσεων και της διαπολιτισμικής επίλυσης συγκρούσεων, κρίνεται απαραίτητη η ανάλυση των ιστορικών διαστάσεων της ελληνοτουρκικής διένεξης, των επίδικων αντικειμένων καθώς επίσης και των «εικόνων» που έχει διαμορφώσει η μια πλευρά προς την άλλη.

2.1 Οι ιστορικές διαστάσεις της ελληνοτουρκικής διένεξης

Η ελληνοτουρκική διένεξη αποτελεί μια από τις παραδοσιακές πλέον «αντίπαλες δυνάμεις» στην παγκόσμια ιστορία, με την αντιπαλότητα να διαδέχεται την ύφεση και τανάπαλιν, χωρίς όμως να απολήγει σε οριστική επίλυση της διένεξης, ιδιαίτερα σε ότι αφορά τα ζητήματα του Αιγαίου.

Επιχειρώντας να εντοπίσουμε την ιστορική αφετηρία της διένεξης, σύμφωνα με τις εθνικές αφηγήσεις και των δύο λαών, τρεις είναι οι επικρατέστερες θέσεις³⁹:

- Θέση περί προαιώνιας σύγκρουσης (1071- σήμερα)
- Θέση περί νεωτερικής σύγκρουσης (1821- σήμερα)
- Θέση περί σύγχρονης σύγκρουσης (1912- σήμερα)

Στις εθνικές αφηγήσεις των δύο λαών, επικρατέστερη θεωρείται η άποψη περί προαιώνιας σύγκρουσης, η οποία ανάγεται ιστορικά στην εμφάνιση των δύο λαών στην περιοχή των Βαλκανίων και της Μικράς Ασίας.

Σύμφωνα με την ελληνική εθνική αφήγηση, ως ιστορική αφετηρία της σύγκρουσης θεωρείται η μάχη του Μαντζικέρτ το 1071, που οδήγησε στην ήττα των Βυζαντινών με αποτέλεσμα οι Σελτζούκοι να αποκτήσουν βάση στην Ανατολία. Οι Σελτζούκοι Τούρκοι ανήκαν στις φυλές που ήλθαν στην Ανατολία από τις στέπες της Ασίας, στη σημερινή

³⁹ Ηρακλείδης Αλέξης, Άσπονδοι Γείτονες. Ελλάδα – Τουρκία. Η διένεξη του Αιγαίου. Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, 2007, σ.σ. 21-23

ευρύτερη περιοχή της Μογγολίας. Περί τα 1300 μ.Χ. εμφανίστηκαν οι Οθωμανοί όπου κυριάρχησαν, αφομοιώνοντας τον πληθυσμό των Σελτζούκων, καταλαμβάνοντας όλη την Μικρά Ασία και μέρος των Βαλκανίων⁴⁰. Το 1453, η κατάληψη της Κωνσταντινούπολης από τους Οθωμανούς επέφερε το τέλος της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας. Η υποδούλωση των Ελλήνων υπό τον Οθωμανικό ζυγό διήρκησε μέχρι το 1830.

Επιπρόσθετα, σύμφωνα με την ελληνική αφήγηση, τα πρώτα ελληνικά φύλλα (Ιωνες, Αιολείς, Αχαιοί, Δωριείς) εγκαταστάθηκαν στον ελλαδικό χώρο περί τα 3000 π.Χ. και επεκτάθηκαν σε όλη την Μικρά Ασία, ιδρύοντας αποικίες σε όλη σχεδόν τη Μεσόγειο και ανέπτυξαν τον λαμπρό ελληνικό πολιτισμό, κοιτίδα του σύγχρονου ευρωπαϊκού πολιτισμού.

Το 330 μ.Χ. η περιοχή αποτέλεσε μέρος της Ανατολικής Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας ή Βυζαντινής Αυτοκρατορίας με πρωτεύουσα την Κωνσταντινούπολη, κατά την διάρκεια της οποίας επικράτησε η ορθοδοξία και ο ελληνισμός⁴¹.

Στο τουρκικό περιβάλλον, αξίζει να τονισθεί ότι δεν απαντάται μια εθνική ιστορία κοινά αποδεκτή, γεγονός που οφείλεται στην μεταγενέστερη ανάδυση της τουρκικής εθνικής ταυτότητας σε σχέση με την ελληνική. Τα τουρκικά εθνικά αφηγήματα ποικίλουν αναφορικά με την προέλευση του τουρκικού έθνους, αποδεχόμενα ωστόσο από κοινού την ύπαρξη του τουρκικού έθνους.

Οι τρεις σχολές σκέψης αναφορικά με την τουρκική εθνική ιστορία είναι οι ακόλουθες⁴²:

1. Η «Τουρκική Ιστορική Θέση» του Κεμάλ
2. Ο Ανατολισμός
3. Η Τουρκική Ισλαμική Σύνθεση

⁴⁰ Ηρακλείδης Αλέξης, Άσπονδοι Γείτονες. Ελλάδα – Τουρκία. Η διένεξη του Αιγαίου. Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, 2007, σ.σ. 23-30

⁴¹ Ηρακλείδης Αλέξης, Άσπονδοι Γείτονες. Ελλάδα – Τουρκία. Η διένεξη του Αιγαίου. Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, 2007, σ.σ. 23-30

⁴² Ηρακλείδης Αλέξης, Άσπονδοι Γείτονες. Ελλάδα – Τουρκία. Η διένεξη του Αιγαίου. Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, 2007, σ.σ. 31

Η «Τουρκική Ιστορική Θέση» του Κεμάλ ή αλλιώς «τουρκισμός» που εμφανίστηκε στις αρχές του 20^{ου} αιώνα υποστηρίζει την ύπαρξη τουρκικών πολιτισμών που προήλθαν από τις στέπες της Μ. Ασίας κατά την 1^η χιλιετία μ.Χ. Ο «Τουρκισμός» υποστηρίχθηκε έντονα από θεωρητικούς ιστορικούς που βρισκόταν στο περιβάλλον του Κεμάλ Ατατούρκ, όπως ο Yusuf Ackura, ο Resit Galip , ο Samih Rifat και άλλοι. Κατά την γλωσσολογική της εκδοχή (Θεωρία Ηλίου-Γλώσσας) , η «Τουρκική Ιστορική Θέση» υποστηρίζει την εξωπραγματική ύπαρξη ενός πανάρχαιου πολιτιστικά ανώτερου λαού που κατέφθασε πριν από το 4000 π.Χ. στην περιοχή της Μικράς Ασίας και των Βαλκανίων και δημιούργησε λαμπρούς πολιτισμούς όπως ο μινωικός, ο λυδικός, ο φρυγικός ο ιωνικός και άλλους, ενώ σύμφωνα με αυτήν την εξωπραγματική εκδοχή, ως πρώτη σύγκρουση των Ελλήνων και των Τούρκων θεωρείται η μάχη της Τροίας μεταξύ των Ελλήνων και των Τρώων , με τους δεύτερους να θεωρούνται ως ένας εκ των πρώτων πολιτισμών που δημιούργησαν οι Αρχαίοι Τούρκοι⁴³.

Σύντομα , αυτή η εξωπραγματική εκδοχή περί της προέλευσης της τουρκικής εθνικής ταυτότητας καταρρίφθηκε σταδιακά, παρότι κυριάρχησε στις αρχές του 20^{ου} αιώνα προς εξυπηρέτηση των πολιτικών στόχων του Κεμάλ και την συνοχή του νεοσύστατου τότε Τουρκικού Κράτους.

Η δεύτερη τουρκική εθνική αφήγηση που εμφανίστηκε κατά την δεκαετία του 1950, ο Ανατολισμός, υποστηρίχθηκε έντονα από τον Cevat Sakir και τον Τούρκο λογοτέχνη Kemal Tahir. Ο Ανατολισμός υποστηρίζει ότι οι σημερινοί Τούρκοι είναι απόγονοι όλων των λαών που πέρασαν από την Ανατολία.

Ο Τουρκισμός και ο Ανατολισμός δεν βρίσκουν ερείσματα στον τουρκικό λαό, επειδή δεν παρακάμπτουν την οθωμανική περίοδο, κατά την οποία οι Τούρκοι κυριάρχησαν ως μοναδική ισλαμική αυτοκρατορία του κόσμου, ενώ υποβαθμίζουν τον ρόλο του Ισλάμ και την ισλαμική ταυτότητα των Τούρκων.

Στην τουρκική εθνική αφήγηση, ως επικρατέστερη θέση για την απαρχή της ελληνοτουρκικής διένεξης εμφανίζεται η «Τουρκική- Ισλαμική Σύνθεση». Σύμφωνα με

⁴³ Παπαοικονόμου, Α., 2014. Ο εθνικός εαυτός ως θεωρητική και κοινωνική κατασκευή: σύγκριση των σχολικών εγχειριδίων Ιστορίας στις τελευταίες τάξεις του Λυκείου στην Ελλάδα και στην Τουρκία. *Το βήμα των κοινωνικών επιστημών*, 16(64).

την κρατούσα τουρκική εθνική αφήγηση, οι Ογούζοι εμφανίζονται ως πρόγονοι των Οθωμανών, ένα φύλο που προέρχεται από τα βάθη της Μικράς Ασίας, οι οποίοι μνηθήκαν στο Ισλάμ εγκαταστάθηκαν στη βορειοανατολική Ανατολία με αρχηγό τον Ertugrul. Ο γιός του Ertugrul, Οσμάν ίδρυσε το Οσμανικό Σουλτανάτο και οι απόγονοι του ηγήθηκαν της Οθωμανική Αυτοκρατορίας κατακτώντας τη Βυζαντινή Αυτοκρατορία καθώς και μεγάλα τμήματα των Βαλκανίων, της Μέσης Ανατολής και της Αφρικής⁴⁴.

Στον αντίποδα, σύμφωνα με την ελληνική αφήγηση, τα πρώτα ελληνικά φύλλα (Ιωνες, Αιολείς, Αχαιοί, Δωριείς) εγκαταστάθηκαν στον ελλαδικό χώρο κατά την τρίτη χιλιετία π.Χ. Σταδιακά επεκτάθηκαν στα μικρασιατικά παράλια και ίδρυσαν αποικίες σε όλη σχεδόν τη Μεσόγειο. Έως τον 3ο αιώνα π.Χ. όπου κατακτήθηκαν από τη Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία δημιούργησαν σπουδαίους πολιτισμούς. Το 330 μ.Χ. η περιοχή αποτέλεσε μέρος της Ανατολικής Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας ή Βυζαντινής Αυτοκρατορίας με πρωτεύουσα την Κωνσταντινούπολη. Στα χρόνια του Βυζαντίου και ειδικότερα προς το τέλος του κυριάρχησε έντονα το ελληνικό στοιχείο.

Κατά την διάρκεια της Οθωμανικής κατοχής, η συνύπαρξη των δύο λαών, επέφερε την ανταλλαγή πολιτισμικών και πολιτιστικών στοιχείων, την αφομοίωση τμημάτων των πληθυσμών, αλλά και «διαλλείματα» καλών σχέσεων και συνεργασιών μεταξύ Μουσουλμάνων και Ορθόδοξων Χριστιανών.

Η ελληνική επανάσταση του 1821, οδήγησε στην ίδρυση ανεξάρτητου ελληνικού κράτους το 1830. Από το 1830 μέχρι το 1912, οι ελληνοτουρκικές σχέσεις χαρακτηρίζονται από γενική ύφεση της έντασης, με εξαίρεση τον πόλεμο του 1897 και το Κρητικό Ζήτημα. Ο ελληνικός πληθυσμός που κατοικούσε στα υπό Οθωμανική κατοχή εδάφη αναπτύχθηκε οικονομικά και απέκτησε ισχύ έναντι των μουσουλμανικών πληθυσμών.

Η Οθωμανική Αυτοκρατορία διερχόταν την φάση της παρακμής λόγω της εδαφικής συρρίκνωσης που είχε υποστεί. Στον ελληνικό χώρο, κατά την δεκαετία του 1850 κυριάρχησε στην δημόσια σφαίρα, η Μεγάλη Ιδέα που αποσκοπούσε στην αναβίωση της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας με στόχο την ανάκτηση εδαφών που ανήκαν στην Οθωμανική

⁴⁴ Ηρακλείδης Αλέξης, Άσπονδοι Γείτονες. Ελλάδα – Τουρκία. Η διένεξη του Αιγαίου. Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, 2007, σ.σ. 31-38

Αυτοκρατορία και επικρατούσαν οι ελληνικοί πληθυσμοί. Ο στόχος αυτός ακολούθησε όλες τις ελληνικές κυβερνήσεις, από τον Ιωάννη Κωλέττη μέχρι και την Μικρασιατική Καταστροφή.

Με το ξέσπασμα των Βαλκανικών πολέμων (1912) έως τη Μικρασιατική Καταστροφή οι ελληνοτουρκικές σχέσεις διήλθαν την χειρότερη φάση αντιπαλότητας με πολεμικές συρράξεις, ξεριζωμούς πληθυσμών, αλληλοεξόντωση και εγκλήματα πολέμου.

Κατά τον Πρώτο Παγκόσμιο πόλεμο, η Οθωμανική αυτοκρατορία υποστήριξε τις Κεντρικές Δυνάμεις, γεγονός που οδήγησε στην αποκοπή των πληθυσμών της από τα Βαλκάνια. Η Συνθήκη των Σεβρών οδήγησε σε σημαντικές εδαφικές απώλειες - έστω και πρόσκαιρες- καθώς η Οθωμανική Αυτοκρατορία απώλεσε όλα τα νησιά του Αιγαίου, την Ανατολική Θράκη καθώς και τον έλεγχο της Σμύρνης. Ύστερα από τις εδαφικές απώλειες, ο Κεμάλ ανέλαβε την ηγεσία της Οθωμανικής αυτοκρατορίας με στόχο την ανασύσταση της Αυτοκρατορίας και την ίδρυση του Τουρκικού δυτικού κράτους.

Η ελληνική κυβέρνηση υπό τον Ελευθέριο Βενιζέλο, επέμεινε στην Μεγάλη Ιδέα και επιχείρησε περαιτέρω εδαφική επέκταση από τα όρια της Συνθήκης των Σεβρών, διεξάγοντας έναν καταστροφικό για την Ελλάδα πόλεμο που οδήγησε στην Μικρασιατική καταστροφή και στον ξεριζωμό των ελληνικών πληθυσμών της περιοχής. Με την Συνθήκη της Λωζάνης του 1923 έπαυσε η εμπόλεμος κατάσταση μεταξύ δύο χωρών και καθορίστηκαν τα εδαφικά σύνορα που ισχύουν μέχρι σήμερα, με εξαίρεση τα Δωδεκάνησα, τα οποία τότε βρισκόταν υπό Ιταλική Κυριαρχία και εντάχθηκαν στο ελληνικό κράτος το 1947.

Η οριστική παύση της εμπόλεμου κατάστασης επισφραγίστηκε με τη Συμφωνία της Άγκυρας μεταξύ Βενιζέλου και Κεμάλ το 1930, η οποία διήρκησε μέχρι το 1953, όταν το Κυπριακό Ζήτημα αποτέλεσε το εναρκτήριο λάκτισμα για την εκ νέου κλιμάκωση της ελληνοτουρκικής έντασης.

Η ελληνική πλευρά υποστήριζε την προσάρτηση της Κύπρου στο ελληνικό κράτος, ενώ η Τουρκία τη διχοτόμηση του νησιού. Το 1959 υπεγράφη η Συμφωνία της Ζυρίχης, βάσει της οποίας η Κύπρος ανεξαρτητοποιήθηκε και απονεμήθηκε ισότητα δικαιωμάτων μεταξύ του ελληνοκυπριακού και του τουρκοκυπριακού πληθυσμού. Τα συμβαλλόμενα μέρη της

Συμφωνίας ήταν η Ελλάδα, η Τουρκία, η Κύπρος και η Μεγάλη Βρετανία οι οποίες αποτελούσαν τις εγγυήτριες δυνάμεις του νησιού.

Κατά τα επόμενα χρόνια, ακολούθησε μια έντονη περίοδος έντασης μεταξύ Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων με βιαιοπραγίες, η οποία κορυφώθηκε το καλοκαίρι του 1974, όταν η δικτατορία του Ελληνικού κράτους διενήργησε πραξικόπημα επι κυπριακού εδάφους και ανέτρεψε τον Μακάριο. Η ελληνική παρέμβαση προκάλεσε την τουρκική αντίδραση και κατ' επέκταση την στρατιωτική επέμβαση που οδήγησε στην κατοχή του 37% της Κύπρου και στην δημιουργία του τουρκικού «ψευδοκράτους».

Ύστερα από τα γεγονότα της Κύπρου, η διένεξη του Αιγαίου αποτελεί το «μήλον της έριδος» μεταξύ Ελλάδας – Τουρκίας έως τις μέρες μας, προκαλώντας συχνές κρίσεις στις σχέσεις μεταξύ των δύο χωρών. Κατά την διάρκεια αυτών των εντάσεων, οι δύο χώρες έχουν φθάσει στα πρόθυρα της πολεμικής σύρραξης (Χόρα 1976, Σισμίκ 1987, Ίμια 1996, Oruc Reis 2020)

Η περιοδολόγηση που παρουσιάζεται από τον καθηγητή Ηρακλείδη αποτυπώνει τα στάδια των ελληνοτουρκικών σχέσεων έως σήμερα ⁴⁵.

- 1. 1912-1913 : περίοδος σύγκρουσης και πολέμου**
- 2. 1917-1922 : πόλεμος**
- 3. 1923-1929 : ψυχρές σχέσεις**
- 4. 1930-1940: ομαλές και φιλικές σχέσεις**
- 5. 1954-1958: αντιπαράθεση με άξονα το Κυπριακό**
- 6. 1959-1963: επάνοδος σε ομαλές σχέσεις μετά την προσωρινή επίλυση του Κυπριακού**
- 7. 1964-1974: περίοδος τεταμένων σχέσεων λόγω του Κυπριακού, με διαλλείματα συνεννόησης**
- 8. 1974-1998: ψυχρός πόλεμος με κάποια σύντομα διαλείμματα.**
- 9. 1994-2004 : ύφεση με προσπάθειες προσέγγισης**
- 10. 2005-2007 : αβέβαιη ύφεση**

⁴⁵ Ηρακλείδης Αλέξης, Άσπονδοι Γείτονες. Ελλάδα – Τουρκία. Η διένεξη του Αιγαίου. Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, 2007, σ.σ. 31-38

11. 2008-2018 : ύφεση χωρίς επίλυση διαφορών (με προσπάθειες συνεργασίας στο εμπόριο και την οικονομία το 2009-2010)

12. 2019- 2022 : ψυχρός πόλεμος. (απειλές, θερμά επεισόδια στο Αιγαίο και τον Έβρο, Κρίση Ορυς Reis 2020, «υβριδικός πόλεμος» στα χερσαία σύνορα στον Έβρο (Μάρτιος 2020)).

2.2. Οι ελληνοτουρκικές διαφορές.

Από καταβολής ελληνικού κράτους (1830) έως και τις μέρες μας , οι διμερείς σχέσεις έχουν περάσει από πολλά στάδια διακυμάνσεων.

Η υπογραφή των συμφωνιών της συνθήκης της Λωζάνης τερμάτισε μία φρικτή για τον ελληνισμό της Τουρκίας, δεκαετία πολεμικών εντάσεων. Η συνθήκη της Λωζάνης το 1923 καθορίζει το πλαίσιο που διέπει τις διμερείς σχέσεις και το εδαφικό καθεστώς των δύο χωρών, αλλά και το καθεστώς της μουσουλμανικής μειονότητας στη Θράκη και των μειονοτήτων στην Τουρκία, μεταξύ αυτών και της ελληνικής σε Κωνσταντινούπολη, Ίμβρο και Τένεδο.

Κατά την δεκαετία του 1930, οι δύο πολιτικοί ηγέτες των δύο χωρών, ο Ελευθέριος Βενιζέλος και ο Μουσταφά Κεμάλ Ατατούρκ αποπειράθηκαν να δημιουργήσουν ένα κλίμα αμοιβαίας εμπιστοσύνης μεταξύ των δύο κρατών.

Ωστόσο, από το τέλος του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του 1970, μια σειρά από αρνητικά γεγονότα ταλάνισαν τις σχέσεις των δύο χωρών, αφενός το Κυπριακό και αφετέρου οι διωγμοί κατά της ελληνικής μειονότητας στην Τουρκία, με αποκορύφωμα τα γεγονότα του Σεπτεμβρίου του 1955 και τις μαζικές απελάσεις του 1964, που είχαν ως αποτέλεσμα τον αποδεκατισμό της.

Με την «αυγή» της δεκαετίας του 1970, διανοίγεται μια νέα περίοδος ανωμαλίας και αστάθειας στις διμερείς σχέσεις με κύριους άξονες τα εξής⁴⁶:

⁴⁶ <https://www.mfa.gr/blog/dimereis-sheseis-tis-ellados/tourkia/>

Χαρτογράφηση των ελληνοτουρκικών σχέσεων από την επίσημη ιστοσελίδα του Ελληνικού Υπουργείου Εξωτερικών

- Την προσπάθεια αμφισβήτησης από την Τουρκική πλευρά του εδαφικού status quo που διαμορφώθηκε στην Συνθήκη της Λωζάνης και σε άλλες διεθνείς συνθήκες και του νομικού καθεστώτος του θαλάσσιου και εναέριου χώρου που πηγάζει από το διεθνές δίκαιο (Συνθήκη Montego Bay, 1982)
- την εισβολή στην Κύπρο (Ιούλιος 1974) και την κατοχή του βόρειου τμήματός της, η οποία συνεχίζεται μέχρι σήμερα.

Έκτοτε, τα δύο κράτη έφθασαν στα πρόθυρα της πολεμικής σύρραξης δύο φορές (κρίση Μαρτίου 1987 και κρίση Ιμίων Ιανουαρίου 1996), με αφορμή τις τουρκικές διεκδικήσεις.

Το 1999, οι καταστροφικοί σεισμοί που έπληξαν τις δύο χώρες, δρομολόγησαν την διαδικασία της ελληνο-τουρκικής προσέγγισης, η οποία στο διμερές επίπεδο κινήθηκε σε τρεις άξονες:

- Η ανάπτυξη της διμερούς συνεργασίας στον τομέα της λεγόμενης «χαμηλής πολιτικής», δηλαδή εκεί όπου δεν υπάρχουν διαφορές «ζωτικής σημασίας» (οικονομία και εμπόριο, τουρισμός, πολιτισμός, κοινωνία πολιτών κλπ.).
- Η μείωση της έντασης, κυρίως της στρατιωτικής, με τη βελτίωση του ψυχολογικού κλίματος και των επαφών μεταξύ των Ενόπλων Δυνάμεων των δύο χωρών σε διάφορα επίπεδα, μέσω της σταδιακής υιοθέτησης Μέτρων Οικοδόμησης Εμπιστοσύνης (MOE).
- Στη διερεύνηση, μέσω Διερευνητικών Επαφών, των δυνατοτήτων για μια συμφωνημένη διευθέτηση του ζητήματος της οριοθέτησης της υφαλοκρηπίδας/Αποκλειστικής Οικονομικής Ζώνης και, σε περίπτωση μη επίτευξης συμφωνίας, την παραπομπή του θέματος στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης. Η Ελλάδα υποστήριξε επίσης την προοπτική ένταξης της Τουρκίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση, υπό τον αυστηρό όρο η Τουρκία να τηρήσει τις προϋποθέσεις ένταξης.

Από τον Οκτώβριο του 2009, έλαβε χώρα ένας νέος κύκλος ελληνο-τουρκικής προσέγγισης. Στο πλαίσιο αυτό, δημιουργήθηκε το Ανώτατο Συμβούλιο Συνεργασίας (High Level Cooperation Council, HLCC). Η Ελληνική Κυβέρνηση, αμέσως μετά την απόπειρα στρατιωτικού πραξικοπήματος στη γείτονα στις 15 Ιουλίου 2016, υποστήριξε την δημοκρατικά εκλεγμένη τουρκική κυβέρνηση.

Κατά το διάστημα 2017-2019, ξεκίνησε ένας νέος κύκλος διμερών επαφών και επισκέψεων , με πλέον σημαντική την επίσκεψη στη χώρα μας του Προέδρου της Δημοκρατίας της Τουρκίας R.T. Erdoğan, στις 7 και 8 Δεκεμβρίου 2017, την πρώτη επίσκεψη Αρχηγού Κράτους της γείτονας μετά από 65 έτη. Στις 5-6 Φεβρουαρίου 2019, ο Πρωθυπουργός Α. Τσίπρας επισκέφθηκε Άγκυρα και Κωνσταντινούπολη όπου είχε συνάντηση με τον κ. Erdoğan. Το 2020, η ένταση στις διμερείς σχέσεις επανήλθε εκ νέου, με την έξοδο του τουρκικού σεισμογραφικού σκάφους Otuç Reis για έρευνες σε περιοχές της ελληνικής υφαλοκρηπίδας, πλησίον του Καστελόριζου, της Ρόδου και της Καρπάθου.

Μετά την αποκλιμάκωση της έντασης στην Ανατολική Μεσόγειο , επιχειρήθηκε επαναπροσέγγιση μεταξύ Ελλάδος-Τουρκία κατόπιν πολιτικών διαβουλεύσεων μεταξύ των Υπουργείων Εξωτερικών των δυο χωρών καθώς και διπλωματικές παρεμβάσεις συμμάχων. Στις 15.4.2021, ο Υπουργός Εξωτερικών Ν. Δένδιας επισκέφθηκε την Άγκυρα, όπου συναντήθηκε με τον Τούρκο ομόλογό του Μ. Cavusoglu, ο οποίος πραγματοποίησε ανταποδοτική επίσκεψη στην Αθήνα στις 31.5.2021.

Κατά τη συνάντηση των δύο Υπουργών Εξωτερικών στην Άγκυρα (15.4.2021), συμφωνήθηκε η πραγματοποίηση διαβουλεύσεων για την εκπόνηση ενός θετικού θεματολογίου επικεντρωμένου στις διμερείς οικονομικές και εμπορικές σχέσεις. Αποτέλεσμα ήταν η πραγματοποίηση δύο συναντήσεων μεταξύ του Υφυπουργού Εξωτερικών Κ. Φραγκογιάννη και του Τούρκου ΥΦΥΠΕΞ S. Onal στις 29.5.2021 στην Καβάλα και στις 16.6.2021 στην Αττάλεια^{46F} .

Πάρα την απόπειρα αποκλιμάκωσης της έντασης , η Τουρκία επέδειξε επιθετική διάθεση, αρθρώνοντας εμπρηστικό εθνικιστικό λόγο, διατυπώνοντας ευθέως απειλές εναντίον της Ελλάδας και προβαίνοντας σε προκλητικές ενέργειες που αμφισβητούν την εδαφική ακεραιότητα της χώρας (τουρκικές φρεγάτες του ερευνητικού πλοίου NauticalGeo που διενεργούσε έρευνες ανατολικά της Κρήτης, εντός οριοθετημένης ελληνικής ΑΟΖ, στο πλαίσιο του προγράμματος υλοποίησης του αγωγού φυσικού αερίου East Med, υπερπτήσεις τουρκικών πολεμικών αεροσκαφών εντός του ελληνικού εναέριου χώρου).

Ανασκοπώντας την ιστορική διαδρομή των διμερών σχέσεων από την συνθήκη της Λωζάνης έως και τις μέρες μας, οι ελληνοτουρκικές διαφορές συνοψίζονται ως εξής:

1. Οι διαφορές που αφορούν ζητήματα του Αιγαίου

2. Το Κυπριακό ζήτημα
3. Τα μειονοτικά ζητήματα. Η μουσουλμανική μειονότητα στην Θράκη και οι ελληνικές μειονότητες της Κωνσταντινούπολης, της Ίμβρου και της Τένεδου.

Η διένεξη στο Αιγαίο αποτελεί το «μήλον της έριδος» στις διμερείς σχέσεις με τα ακανθώδη ζωτικής σημασίας προβλήματα όπως : Υφαλοκρηπίδα, Αιγιαλίτιδα ζώνη, Τα όρια του εναέριου χώρου, Αποστρατικοποίηση των ελληνικών νήσων του Αιγαίου, Ίμια «Καρντάκ», Οι γκρίζες ζώνες, Ο έλεγχος της εναέριας κυκλοφορίας, Ο επιχειρησιακός έλεγχος του NATO στο Αιγαίο.

Μια εκ των πιο σημαντικών διαφορών που ανέκυψε στις προέκυψε στις διμερείς σχέσεις είναι το θέμα της οριοθέτησης της υφαλοκρηπίδας⁴⁷. Στην υφαλοκρηπίδα το παράκτιο κράτος δεν διαθέτει πλήρη κυριαρχία, αλλά κυριαρχικά δικαιώματα που αφορούν στην οικονομική εκμετάλλευσή της. Σύμφωνα με την Σύμβαση της Γενεύης για το Δίκαιο της Θάλασσας (1958), τα νησιά έχουν υφαλοκρηπίδα, όπως και οι ηπειρωτικές ακτές. Η Τουρκική πλευρά υποστηρίζει ότι η υφαλοκρηπίδα πρέπει να διαχωριστεί στο μέσο του Αιγαίου και να διανεμηθεί ισομερώς στα δύο κράτη, κάτι το οποίο επι τοις πράγμασι θα περικλείσει τα ελληνικά νησιά στην τουρκική υφαλοκρηπίδα⁴⁸.

Ως προς το ζήτημα της αιγιαλίτιδας ζώνης,⁴⁹ σύμφωνα και με την Σύμβαση του Montego Bay για το Δίκαιο της Θάλασσας, αιγιαλίτιδα ζώνη ή χωρικά ύδατα διαθέτουν τα νησιά, οι νησίδες, ακόμα και οι βράχοι. Το παράκτιο κράτος έχει δικαίωμα επέκτασης των χωρικών του υδάτων μέχρι και τα 12 ναυτικά μίλια. Η Ελλάδα, από το 1936 και με βάση τη Συνθήκη του Μοντρέ, έχει εύρος χωρικών υδάτων τα 6 ν. Μ. Η χώρα μας επικύρωσε τη Σύμβαση του Montego Bay το 1995 και διατηρεί το δικαίωμα επέκτασης των χωρικών

⁴⁷ Σύμφωνα με τη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για το Δίκαιο της Θάλασσας του 1982 ως υφαλοκρηπίδα ορίζεται κατά βάση ο βυθός της θάλασσας εντός ακτίνας 200 ναυτικών μιλίων από την ακτή. Αυτό ισχύει ανεξάρτητα από τη γεωλογική μορφή του βυθού. Σε περίπτωση όμως που το υφαλοπλαίσιο εκτείνεται και πέρα των 200 μιλίων από την ακτή, τότε η υφαλοκρηπίδα κατά το Διεθνές Δίκαιο προεκτείνεται είτε ως τα 350 ν. Μ. είτε ως τα 100 ν. Μ. πέραν της ισοβαθούς των 2.500μ. είτε ως τα 60 ν. Μ. από τη βάση του ηπειρωτικού ανυσώματος. Ρούκουνας Εμμανουήλ, Δημόσιο Διεθνές Δίκαιο, 3^η έκδοση, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2019

⁴⁸ Μπάταλης, Δημήτριος. "Η νομική διαφορά Ελλάδας-Τουρκίας για την οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας του Αιγαίου." (2005).

⁴⁹ Η αιγιαλίτιδα ζώνη (γνωστή και ως χωρικά ύδατα ή χωρική θάλασσα) είναι μια θαλάσσια ζώνη που βρίσκεται δίπλα ακριβώς στις ακτές ενός κράτους. Περιλαμβάνει το νερό, τον βυθό και το υπέδαφος και τον υπερκείμενο εναέριο χώρο. Στη ζώνη αυτή, το παράκτιο κράτος ασκεί πλήρη κυριαρχία. Ρούκουνας Εμμανουήλ, Δημόσιο Διεθνές Δίκαιο, 3^η έκδοση, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2019

της υδάτων, όποτε αυτή το κρίνει αναγκαίο. Η Τουρκική πλευρά υποστηρίζει ότι η επέκταση των χωρικών υδάτων στο Αιγαίο αποτελεί αιτία πολέμου «casus belli», διατυπώνοντας το επιχείρημα ότι το Αιγαίο αποτελεί «ημίκλειστη θάλασσα» και αποτελεί «ειδική περίπτωση», καθώς θα αποκλείσει την έξοδο της Τουρκίας στην Μεσόγειο και στην Μαύρη Θάλασσα.

Στην πραγματικότητα όμως, η επέκταση στα 12 νμ που αποτελεί αναφαίρετο δικαίωμα της Ελλάδας θα λειτουργούσε υπέρ της ελληνικής πλευράς, αυξάνοντας την κυριαρχία του ελληνικού κράτους στο 64% από 35%. Στην πραγματικότητα, η ανοικτή θάλασσα θα περιοριστεί στο 26,1% από 56%. Αυτό βέβαια δεν εμποδίζει τις δραστηριότητες των εμπορικών πλοίων της Τουρκίας, όμως τα πολεμικά της πλοία για να αποπλεύσουν προς την Μεσόγειο ή την Μαύρη Θάλασσα θα πρέπει να διέλθουν υπό τα ελληνικά χωρικά ύδατα, εκτελώντας «αβλαβή διέλευση»⁵⁰. Με την επέκταση στα 12 νμ, η Ελλάδα δύναται να εκμεταλλευτεί τον βυθό που βρίσκεται κάτω από τη ζώνη των 12 νμ, μετατρέποντας κατ' ουσίαν το Αιγαίο σε ελληνική λίμνη, κάτι το οποίο επιφέρει τις αντιδράσεις της Τουρκίας. Αξίζει να τονισθεί ότι πάρα το γεγονός ότι η Τουρκία δεν έχει αποδεχθεί την διεθνή σύμβαση του Montego Bay για το Δίκαιο της Θάλασσας, έχει επεκτείνει στα 12 ναυτικά μίλια την Αιγιαλίτιδά της Ζώνη στα 12 νμ. στην Μαύρη Θάλασσα⁵¹.

Όσον αφορά το ζήτημα της Αποκλειστικής Οικονομικής Ζώνης (ΑΟΖ)⁵², το παράκτιο κράτος δεν έχει απόλυτη κυριαρχία αλλά κυριαρχικά δικαιώματα. Σύμφωνα με την Σύμβαση του Montego Bay του 1982 για το Δίκαιο της Θάλασσας η ανακήρυξη της ΑΟΖ αποτελεί μονομερή πράξη και βάσει του άρθρου 121 Σύμβασης, τα νησιά διαθέτουν δική

⁵⁰ <https://www.protothema.gr/blogs/fotis-karudas/article/841649/oi-ellinotourkikes-diafores-sto-aigaio/>
Άρθρο του δημοσιογράφου κ. Καρύδα Φώτη με τίτλο «Οι ελληνοτουρκικές διαφορές στο Αιγαίο» στην ιστοσελίδα www.protothema.gr

⁵¹ Σωτηρακοπούλου, Βασιλική. "Ελληνοτουρκικές διενέξεις στο Αιγαίο τον 20ο και τον 21ο αιώνα., Πανεπιστήμιο Αιγαίου, 2021

⁵² Είναι η θαλάσσια έκταση, εντός της οποίας το παράκτιο κράτος έχει δικαίωμα εκμετάλλευσης των θαλάσσιων πόρων (αλίευση, εκμετάλλευση βυθού για πετρέλαιο κ.λπ.). Η ΑΟΖ εκτείνεται μέχρι και τα 200 ν. Μ από την ακτή, εκτός εάν απέναντι και σε μικρότερη απόσταση των 400 νμ υπάρχει άλλο παράκτιο κράτος, όποτε η ΑΟΖ διανέμεται με τη μέθοδο της μέσης γραμμής.

Ρούκουνας Εμμανουήλ, Δημόσιο Διεθνές Δίκαιο, 3^η έκδοση, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2019

τους αποκλειστική οικονομική ζώνη. Η τουρκική πλευρά υποστηρίζει ότι η δική της ΑΟΖ συνορεύει με αυτήν της Αιγύπτου, μη αναγνωρίζοντας κατ' ουσίαν τις ελληνικές ΑΟΖ των νήσων Καστελόριζου, Ρώ και Στρογγύλης.

Ως προς το ζήτημα του εθνικού εναερίου χώρου⁵³, η Ελλάδα επέκτεινε τον εναέριο χώρο της στα 10 ν. Μ με το ΠΔ 6/18 Σεπτεμβρίου 1931, χωρίς να εκδηλωθεί αντίδραση ή πρόθεση αμφισβήτησης τότε από την τουρκική πλευρά. Οι παραβιάσεις και η αμφισβήτηση του χώρου μεταξύ 6 και 10 ν. Μ ξεκίνησαν το 1974 και έκτοτε αποτελούν καθημερινό φαινόμενο. Η ελληνική πλευρά υποστηρίζει ότι η Τουρκία έχει αποδεχθεί σιωπηρά την επέκταση του ελληνικού εναερίου χώρου επι μισό και πλέον αιώνα.

Με τη Συνθήκη της Λωζάννης τα νησιά του Ανατολικού Αιγαίου, με εξαίρεση τα Δωδεκάνησα, παραχωρήθηκαν στην Ελλάδα, ενώ με το άρθρο 13 αυτής έχει επιβληθεί καθεστώς μερικής αποστρατικοποίησης. Αναφορικά με τη Λήμνο και τη Σαμοθράκη, το καθεστώς μερικής αποστρατικοποίησης έπαψε να ισχύει από το 1936, όταν με τη Συνθήκη του Μοντραί επανεξοπλίστηκαν τα Στενά και οι νήσοι Ίμβρος, Τένεδος και Λαγούσες που βάσει του άρθρου 4 της Συνθήκης της Λωζάννης ήταν αποστρατικοποιημένες. Όσον αφορά στις νήσους Λέσβο, Χίο, Σάμο και Ικαρία, η Ελλάδα επικαλούμενη το δικαίωμα για αυτοάμυνα το οποίο παρέχει το διεθνές δίκαιο, ανέπτυξε στρατιωτικές δυνάμεις, αντιδρώντας στην Στρατιά του Αιγαίου που έχει αναπτυχθεί στα Τουρκικά Παράλια. Τα Δωδεκάνησα παραχωρήθηκαν στην Ελλάδα με τη Συνθήκη των Παρισίων το 1947, η οποία προβλέπει αποστρατικοποίηση, με περιορισμένη παρουσία στρατιωτικών δυνάμεων δια λόγους εσωτερικής ασφαλείας. Η ελληνική πλευρά, όμως, επικαλούμενη και σε αυτήν την περίπτωση το δικαίωμα αυτοάμυνας έχει αναπτύξει τις απαραίτητες στρατιωτικές δυνάμεις.

Σε συνέχεια των προηγούμενων ελληνοτουρκικών διαφορών στο Αιγαίο, το ζήτημα του FIR (Flight Information Region – FIR, Περιοχή Πληροφοριών Πτήσεων) έχει ενταχθεί ως

⁵³ Σύμφωνα με το Διεθνές Δίκαιο, ο Εθνικός Εναέριος Χώρος (EEX) είναι ο αέρας πάνω από το έδαφος και την αιγιαλίτιδα ζώνη (χωρικά ύδατα) ενός κράτους, στην οποία αυτό ασκεί απόλυτη κυριαρχία. Ρούκουνας Εμμανουήλ, Δημόσιο Διεθνές Δίκαιο, 3^η έκδοση, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2019

μείζον, καθώς συσχετίζεται άμεσα με το ζήτημα των καθημερινών τουρκικών παραβιάσεων στον εθνικό εναέριο χώρο. Ο FIR είναι εναέριος χώρος συγκεκριμένης έκτασης, εντός του οποίου ισχύουν οι Κανόνες Εναέριας Κυκλοφορίας που έχει θεσπίσει ο ICAO (International Civil Aviation Organization) και αφορούν στην ασφάλεια των πτήσεων. Το FIR Αθηνών συνορεύει με το FIR Κωνσταντινούπολης και το FIR Λευκωσίας. Κάθε ιπτάμενο μέσο που διέρχεται μέσα από το εκάστοτε FIR υποβάλλει σχέδιο πτήσης, προκειμένου να αποφευχθούν ενδεχόμενα ατυχήματα. Η Τουρκική Πολεμική Αεροπορία δεν υποβάλλει στο FIR Αθηνών σχέδιο πτήσεως για τα στρατιωτικά αεροσκάφη και παραβιάζει συλλήβδην τους Κανόνες Εναέριας Κυκλοφορίας. Σύμφωνα με τη Σύμβαση του Αμβούργου του 1979, το κάθε κράτος διατηρεί το δικαίωμα διενέργειας Έρευνας και Διάσωσης για τα ναυτικά ατυχήματα στον θαλάσσιο χώρο που καλύπτεται από το FIR. Η Τουρκική πλευρά το 1988 εξέδωσε Κανονισμό που θεωρεί ότι έχει το δικαίωμα Έρευνας και Διάσωσης ανατολικά του 25ου Μεσημβρινού, που διχοτομεί το Αιγαίο και εγκλωβίζει πολλά ελληνικά νησιά⁵⁴.

Τέλος σε ότι άφορα το ζήτημα των «γκρίζων ζωνών», στις Συνθήκες Παραχώρησης των νήσων στην Ελλάδα (Λωζάνης και Παρισίων), οι μεγάλες βασικές νήσοι, ενώ οι νησίδες και οι βραχονησίδες αναφέρονται ως παρακείμενες νησίδες. Η Τουρκία δεν αναγνωρίζει τις παρακείμενες νησίδες, υποστηρίζοντας ότι δεν παραχωρήθηκαν ποτέ στην Ελλάδα και πως αποτελούν συνέχεια των εδαφών του Τουρκικού Κράτους. Το ζήτημα των «γκρίζων ζωνών» ανέκυψε μετά την κρίση των Ιμίων, με αποτέλεσμα η Τουρκία να εγείρει διεκδικήσεις έναντι όλων των παρακείμενων νησίδων στο Αιγαίο⁵⁵.

Οι ελληνοτουρκικές διαφορές, με επίκεντρο τις διαφορές στο Αιγαίο είναι πολλές. Η πολιτική οδός αναπόφευκτα θα οδηγήσει στην νομική επίλυση, στην προσφυγή δηλαδή στο Διεθνές Δικαστήριο. Στο δρόμο, όμως, για το διεθνές δικαστήριο, προτάσσεται η διαπολιτισμική οδός, μέσω της διαπολιτισμικής διαχείρισης συγκρούσεων. Αφού εξετάσαμε, λοιπόν, την ιστορική πορεία των διμερών σχέσεων και χαρτογραφήσαμε τα

⁵⁴ Ηρακλείδης Αλέξης, Άσπονδοι Γείτονες. Ελλάδα – Τουρκία. Η διένεξη του Αιγαίου. Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, 2007, σ.σ. 370 - 376

⁵⁵ Βασιλείου, Στυλιανή. "Διεθνές δίκαιο και οι ελληνοτουρκικές σχέσεις από την κρίση των Ιμίων και εντεύθεν: το πλαίσιο της ειρηνικής επίλυσης." PhD diss., University of Piraeus (Greece), 2012.

κύρια σημεία των προστριβών, στο επόμενο κεφάλαιο θα διερευνήσουμε την «ουσία» της αντιπαράθεσης, υπό την οπτική της διαπολιτισμικής σύγκρουσης.

Σύνοψη Κεφαλαίου

Η σύγχρονη ελληνοτουρκική αντιπαλότητα που ακολουθεί τα γεγονότα του Μικρασιατικού πολέμου (1919-1922) και την συνθήκη της Λωζάνης καθορίζει σε σημαντικό βαθμό την πορεία των διμερών σχέσεων έως και τις μέρες μας.

Παρά την συμβολή της Συνθήκης της Λωζάνης στην τακτοποίηση των εδαφικών διαφορών, έχουν ανακύψει σοβαρά διμερή ζητήματα, τα οποία παραμένουν ανεπίλυτα έως τις μέρες μας.

Οι ελληνοτουρκικές διαφορές ερμηνεύονται και ιεραρχούνται διαφορετικά από την κάθε πλευρά. Στο ελληνικό περιβάλλον, το Κυπριακό Ζήτημα εντοπίζεται στην κορυφή της ελληνοτουρκικής αντιπαλότητας. Επιπρόσθετα, η Ελλάδα κατηγορεί την Τουρκία για τις στρατιωτικές προκλήσεις, την επεκτατική διάθεση και την απόπειρα αλλαγής του status quo στο Αιγαίο, παραβιάζοντας πρόδηλα τους κανόνες του Διεθνούς Δικαίου. Στο παρελθόν, η Αθήνα κατηγορούσε την Άγκυρα για διώξεις και διακρίσεις σε βάρος της ελληνικής μειονότητας στην Κωνσταντινούπολη, γεγονός το οποίο συνέβαλλε στην συρρίκνωση της, ενώ ταυτόχρονα κατηγορεί την Άγκυρα για έλλειψη σεβασμού απέναντι στο Οικουμενικό Πατριαρχείο.

Σε αυτό το κεφάλαιο, εξετάσαμε την ιστορική πορεία των ελληνοτουρκικών σχέσεων, την διένεξη όπως αυτή αποτυπώνεται στις εθνικές αφηγήσεις των δύο λαών και ακολούθως παραθέσαμε τις διαφορές που συγκροτούν την διμερή αυτή διένεξη. Η ως άνω ανάλυση κρίθηκε απαραίτητη ώστε στο τελευταίο κεφάλαιο να εξετάσουμε εάν η ελληνοτουρκική διένεξη αποτελεί διαπολιτισμική σύγκρουση και δύναται να εξεταστεί η επίλυση της ως τέτοια μορφή διμερούς διένεξης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 Η ελληνοτουρκική Διένεξη ως διαπολιτισμική σύγκρουση

Όπως είδαμε και στο προηγούμενο κεφάλαιο, είναι κοινά αποδεκτό το γεγονός ότι η διένεξη στο Αιγαίο κρίνεται ζωτικής σημασίας ζήτημα και για τις δύο πλευρές. Κατά συνέπεια η επίλυση – συνολική ή για κάθε επιμέρους διαφορά – αποτελεί δύσκολη υπόθεση. Ωστόσο, θα μπορούσε να επιτευχθεί εάν επικρατούσε η λογική και η διαλλακτικότητα και από τα δύο κράτη ταυτοχρόνως. Σε αυτό το κεφάλαιο θα επιχειρήσουμε λοιπόν να αναζητήσουμε την ουσία της διένεξης και της ανάλυσης της ως διαπολιτισμικής σύγκρουσης.

3.1 Αναζητώντας την «ουσία» της ελληνοτουρκικής αντιπαράθεσης. Η ελληνοτουρκική διένεξη ως διαπολιτισμική σύγκρουση

Στο πρώτο κεφάλαιο, ως διαπολιτισμική σύγκρουση ορίσαμε την σύγκρουση μεταξύ προσώπων, ομάδων ή εθνών διαφορετικών πολιτισμών που απορρέει από την ασυμβατότητα ως προς τις αξίες, τις νόρμες και τις πεποιθήσεις σε σχέση με την υπόληψη, τους στόχους, τους λιγοστούς πόρους, τις διαδικασίες ή και τα αποτελέσματα. Η διαπολιτισμική σύγκρουση περιλαμβάνει υποτιθέμενη ή πραγματική ασυμβατότητα στόχων, συμφερόντων, πόρων, αξιών, προσδοκιών, διαδικασιών ή αποτελεσμάτων ανάμεσα σε δύο ή περισσότερους ανθρώπους διαφορετικών πολιτισμών (Ting-Toomey, 1994).

Στην περίπτωση της ελληνοτουρκικής διένεξης, λοιπόν, υπάρχει μια ρεαλιστική σύγκρουση δύο εθνών διαφορετικών πολιτισμών που πηγάζει από την ασυμβατότητα αξιών και πεποιθήσεων ως προς τους στόχους σε ζωτικής σημασίας και υψηλής αξίας ζητήματα, όπως η εδαφική ακεραιότητα στο Αιγαίο. Επομένως, η ελληνοτουρκική αντιπαράθεση αποτελεί επομένως εκτός από μια κλασσική διμερή σύγκρουση στις διεθνείς σχέσεις και μια περίπτωση διαπολιτισμικής σύγκρουσης και δύναται να εξεταστεί η επίλυση της ως τέτοια.

Αν και οι διαφορές στο Αιγαίο αποτελούν τα κύρια σημεία προστριβής, το Κυπριακό Ζήτημα και τα τετελεσμένα γεγονότα που αυτό δημιούργησε, προσλαμβάνεται διαφορετικά από την κάθε πλευρά. Η ελληνική πλευρά αντιμετωπίζει το Κυπριακό ζήτημα ως εθνική ήττα, ενώ οι Τούρκοι εκλαμβάνουν το Κυπριακό ως συνέχεια της Μεγάλης Ιδέας των Ελλήνων, φοβούμενοι για επεκτατισμό των Ελλήνων. Βέβαια, ο φόβος για

επεκτατισμό έχει διατυπωθεί και από τις δύο πλευρές. Ο Καθηγητής Διεθνών Σχέσεων Αλέξης Ηρακλείδης υποστηρίζει ότι ο εν λόγω φόβος απορρέει από επιλεκτικές μνήμες και την ανάγνωση της ιστορίας, παλιάς και πρόσφατης, καθώς και από την έντονη ανασφάλεια στην προσπάθεια των δύο λαών να αναζητήσουν την εθνική τους ταυτότητα⁵⁶.

Η ελληνική πλευρά, βασιζόμενη στην ελληνική εθνική ιστορία, εμφανίζεται επιφυλακτική απέναντι στην Τουρκία. Το πλήγμα της πτώσεως της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας, της Αλώσεως της Πόλης, ο τουρκικός ζυγός των τετρακοσίων και πλέον ετών ταλανίζει την ελληνική εθνική μνήμη, ούτως ώστε να μην δύναται να προσεγγίσει με νηφαλιότητα τις διμερείς διαφορές. Η τουρκική επιθετική συμπεριφορά από την δεκαετία του 1950 και έπειτα, επίσης, δημιουργεί αίσθημα ανασφάλειας στην ελληνική πλευρά.⁵⁷

Απ' την άλλη, στην Τουρκική πλευρά, κυριαρχεί η μνήμη της πτώσης της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Οι Έλληνες αντιμετωπίζονται ως προνομιούχοι μέσα στην Αυτοκρατορία και ως αγάριστοι που προκάλεσαν την εξέγερση του 1821 και έπληξαν την αυτοκρατορία, με την βοήθεια των Μεγάλων Δυνάμεων της εποχής. Στην συνέχεια αντιμετωπίζονται ως «εχθροί» και «κατακτητές», υποκινούμενοι από την Μεγάλη Ιδέα. Οι Έλληνες αντιμετωπίζονται επίσης με καχυποψία από τους Τούρκους, καθώς η τουρκική ιστορική μνήμη προβάλλει επιλεκτικά σημεία της κοινής ιστορίας των δύο λαών και κατασκευάζει την εικόνα του «Άλλου» ως απειλητικού εχθρού. Βέβαια, η «κατασκευή» του Άλλου ως Εχθρού παρατηρείται και από τις δύο πλευρές. Αναδεικνύονται και υπερτονίζονται επιλεκτικά τραύματα και ένδοξες στιγμές, αλλά αποσιωπώνται οι βανανυσότητες οι οποίες καταρρίπτουν την εικόνα του ηθικά ανωτέρου από την μια πλευρά έναντι της άλλης. Η μονομερή ερμηνεία της ιστορίας και των γεγονότων, από την Ελληνική επανάσταση έως το Κυπριακό και το Αιγαίο, ωθεί τις επίμαχες πλευρές σε διπλωματικό αδιέξοδο. Η αμφίδρομη προσπάθεια ανάκτησης εδαφών προτρέπει τις εκάστοτε κυβερνήσεις αλλά και τον λαό στον φόβο. Ο φόβος μιας εθνικής τραγωδίας παροτρύνει παράλογες κυβερνητικές και εθνικές απαιτήσεις οι οποίες εκφράζονται είτε με εχθρική στρατιωτική συμπεριφορά σε μορφή ασκήσεων είτε διαμάχες στο πλαίσιο των διαβουλεύσεων στους διεθνείς

⁵⁶ Ηρακλείδης Αλέξης, Άσπονδοι Γείτονες. Ελλάδα – Τουρκία. Η διένεξη του Αιγαίου. Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, 2007, σ.σ. 385-396

⁵⁷ Ηρακλείδης Αλέξης, Άσπονδοι Γείτονες. Ελλάδα – Τουρκία. Η διένεξη του Αιγαίου. Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, 2007, σ.σ. 385-396

οργανισμούς. Η κρατούσα αντίληψη μεταξύ των αντίμαχων καθώς και ο φόβος μιας αναπόφευκτης επικείμενης σύγκρουσης θέτει τις στάσεις των δυο χωρών αδιάλλακτες και τις διερευνητικές επαφές άγονες.

Εάν δεν αρθεί η δαιμονοποίηση του «Άλλου» ως εχθρού από την πρόσληψη των εθνικών ιστοριών αμοιβαία, τότε η επίλυση καθίσταται ιδιαίτερα δύσκολη. Οι «εθνικές ιστορίες» και οι επιλεκτικές μνήμες οδηγούν επίσης την τοποθέτηση της ελληνοτουρκικής διένεξης, στις περιπτώσεις των διμερών διαπολιτισμικών συγκρούσεων, έχοντας υπόψιν και την μακράιωνη συνύπαρξη των δύο λαών.

3.2 Το πρίσμα της διαπολιτισμικής διαχείρισης συγκρούσεων. Μια κριτική προσέγγιση των νομιμοπολιτικών προτάσεων

Η «ψυχολογική» πλευρά της διμερούς σύγκρουσης που αναλύθηκε στην προηγούμενη υποενότητα εντοπίζεται στην ουσία των αντιπαραθέσεων που αποτρέπουν τους διπλωματικούς αντιπροσώπους των δύο χωρών να οδηγηθούν, με ορθολογισμό και νηφαλιότητα, σε έναν έντιμο και αμοιβαία αποδεκτό συμβιβασμό. Ακολουθώντας πολιτικές και στάσεις οι οποίες επέφεραν ζημιές ή ακόμα και τοποθετήσεις οι οποίες επιζητούσαν λύσεις μηδενικού αθροίσματος, οι οποίες κατ' ακολουθίαν οδήγησαν σε συζητήσεις αποξενωμένες από την πραγματικότητα, και η έλλειψη ρεαλιστικών θέσεων για την ουσιαστική λύση των ζητημάτων, είτε ως στο σύνολο τους είτε επι μέρους, έθεσαν τις διαβουλεύσεις εξ αρχής μη παραγωγικές.

Οι ανησυχίες, οι δισταγμοί της κάθε πλευράς αναφορικά με το χαρακτήρα των διμερών διαπραγματεύσεων και οι μαξιμαλιστικές στάσεις με απώτερο σκοπό την εσωτερική κατανάλωση επέφεραν μια στασιμότητα ως προς την στρατηγική, την ανάληψη διαπραγματευτικών πρωτοβουλιών με αποτέλεσμα τα διμερή κυρίαρχα ζητήματα να παραμένουν ανεπίλυτα⁵⁸. Όμως με τις κατάλληλες διεργασίες και διαβουλεύσεις σε κοινωνικό, πολιτικό και διπλωματικό επίπεδο οι διμερείς διαφορές δύνανται να αρθούν. Η βασική αιτία της αδυναμίας, όπως αναφέρθηκε και στην προηγούμενη υποενότητα, είναι η αρνητική εικόνα του ενός λαού για τον άλλον. Οι ιστορικές αφηγήσεις όπως έχουν

⁵⁸ Σμαΐλης, Βασίλειος Ε. "Νομικό καθεστώς αποστρατιωτικοποίησης: η περίπτωση των ελληνικών νησιών του Ανατολικού Αιγαίου και η οπτική της Βορειοατλαντικής Συμμαχίας στην ελληνοτουρκική διένεξη." (2021).

διατυπωθεί καθιστούν ιδιαίτερα δύσκολο το έργο των πολιτικών ηγεσιών των δύο χωρών να αμβλύνουν τις διαφορές, υπό τον φόβο του «πολιτικού κόστους» από την πλειοψηφία του εκλογικού σώματος που ορμώμενη από τις εθνοκεντρικές και σε ορισμένες περιπτώσεις μαξιμαλιστικές προσεγγίσεις θα αντιδράσει στην οποιαδήποτε προσπάθεια οριστικής επίλυσης. Έχοντας και οι δύο πλευρές το σύνδρομο των αυτοκρατοριών, οι βάσεις των διαβουλεύσεων είναι εξαρχής μαξιμαλιστικές αναγκάζοντάς τις εκάστοτε κυβερνήσεις σε ανούσιες συζητήσεις. Οι πολιτικές ελίτ των δυο λαών, επηρεασμένες από το γενικευμένο κλίμα αντιπάθειας ακολουθούν εθνολαϊκιστικές πολιτικές με απώτερο σκοπό την παραμονή στην ηγεσία του κράτους. Η Τουρκία ως κράτος ασταθές καθώς και στρατοκεντρικό, από την παλιγγενεσία του το 1923, αναζητά διαρκώς τρόπους με τους οποίους θα επιτύχει την πολυπόθητη Γαλάζια Πατρίδα ευελπιστώντας την *de facto* παραμονή της εκάστοτε κυβέρνησης στην εξουσία. Η εθνικιστική ρητορική, σε ένα ζήτημα διαπολιτισμικό, φαίνεται ελκυστική και συσπειρώνει το μεγαλύτερο μέρος του λαού δίνοντας μια σταθερή και ισχυρή βάση στην κυβέρνηση η οποία ασκεί την εν λόγω ρητορική. Άρα η θέση της Τουρκικής πλευράς αποκτά επεκτατική στάση, ευελπιστώντας στην παραμονή της εκάστοτε πολιτικής ελίτ στην εξουσία. Η Ελλάδα ακολουθεί παράλληλα ένα δόγμα άμυνας με παράλληλη αξιοποίηση του διεθνούς δίκαιου και της διπλωματικής οδού. Σε αρκετές περιπτώσεις, όμως, η ελληνική πολιτική ελίτ αναλώνεται σε μια εθνικιστική εν μέρει ρητορική, τοποθετώντας την τουρκική πλευρά ως αδιάλλακτη και οξύνοντας το εν λόγω ζήτημα με κερδοσκοπικές πατριωτικές θέσεις με απώτερο σκοπό την παραμονή της στην ηγεσία της Ελλάδας.

Η οποιαδήποτε, λοιπόν, απόπειρα επίλυσης οφείλει να περιορίσει έως και να εξανεμίσει τους φόβους, τις αντιρρήσεις και τις επιφυλάξεις των δύο πλευρών. Η άρση του φόβου, η προσεκτική και ορθολογική προσέγγιση των εθνικών και ιστοριών θα αποτελέσει το πρώτο βήμα προς την επίτευξη αυτού του στόχου. Η αντικειμενικότητα της ιστορίας των δυο λαών καθώς και η ρεαλιστική ανάλυση της πολιτισμικής σύγκλησης και απόκλισης των δυο κρατών μπορούν, με σύνεση, να αποκαταστήσουν μερικός τις διακρατικές σχέσεις των προαναφερθέντων κρατών. Στην οποιαδήποτε απόληξη έχει η οριστική επίλυση των ελληνοτουρκικών διαφορών, πρέπει να αποκλειστεί η χρήση βίας ή η απειλή για χρήση βίας. Η εν λόγω θέση θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως «ρήτρα» διασφάλισης εμπιστοσύνης έναντι ενός παρελθόντος διμερούς αστάθειας και έντασης.

Η ασυμβατότητα αξιών και στόχων που καθιστά την εν λόγω διμερή σύγκρουση διαπολιτισμική μπορεί να ερμηνευθεί και διαφορετικά. Αδιαμφισβήτητα, οι διαφορές εμφανίζονται ως «σοβαρές» και «ζωτικής σημασίας», καθώς αφορούν άμεσα την εδαφική ακεραιότητα της κάθε χώρας. Ωστόσο, ως προς τα ζητήματα αυτά οι στόχοι δεν είναι τελειώς ασυμβίβαστοι καθώς πολλάκις έχει αναφερθεί η επίλυση των εδαφικών διαφορών στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης. Οι αμοιβαίοι φόβοι, βέβαια, για τυχόν εδαφικές υποχωρήσεις και η αντίληψη της εθνικής ήττας καθιστά την εν λόγω λύση ανεπιθύμητη.

Το καθεστώς Ερντογάν ρέπει προς τον ολοκληρωτισμό, προτάσσοντας στο εσωτερικό αυταρχική πολιτική, αποστερώντας την ελευθερία των πολιτών, ενώ στο εξωτερικό περιβάλλον εγείρει αξιώσεις για αναγέννηση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Τούτο προκαλεί την απομόνωση της από την Δύση (ΗΠΑ και ΕΕ). Η Τουρκία εκλαμβάνει τις διμερείς σχέσεις ως παίγνιο μηδενικού αθροίσματος και διαρκώς επιδεικνύει επιθετική συμπεριφορά. Η πολιτική κατευνασμού προκρίνεται ως μονόδρομος από τις ελληνικές κυβερνήσεις έναντι του απρόβλεπτου χαρακτήρα του προέδρου Ερντογάν και της εν όλω αναθεωρητικής στρατηγικής του.

Η διαλεκτική (the Discussion style) μέθοδος του Hammer⁵⁹, ως μέθοδος επίλυσης της διαπολιτισμικής διαφοράς, δίδει έμφαση στη μορφή της διαφωνίας. Με την αυτήν μέθοδο προκρίνεται η ευθεία συζήτηση των αντίπαλων μερών στην βάση της «αντικειμενικής σύγκρουσης συμφερόντων», δηλαδή στην βάση των αντικειμενικών διαφορών. Η διαλεκτική μέθοδος απαιτεί λιγότερη συναισθηματική προσέγγιση και περισσότερο ορθολογική, ενώ συναντάται στην αμερικανική και βορειοευρωπαϊκή κουλτούρα.

Στο επίδικο αντικείμενο της εργασίας μας, δηλαδή την ελληνοτουρκική διένεξη, η συναισθηματική προσέγγιση της σύγκρουσης υπερτερεί. Ωστόσο, οι διαδικασίες που προβλέπονται από τον Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών και το ευνοϊκό διεθνές περιβάλλον θα μπορούσαν να εξορθολογήσουν τις διπλωματικές αποστολές των δύο πλευρών, διανοίγοντας έναν ορθολογιστικό διάλογο, ιδιαίτερα στις διαφορές στο Αιγαίο.

⁵⁹ Mitchell R. Hammer, The Intercultural Conflict Style Inventory: A conceptual framework and measure of intercultural conflict resolution approaches, *International Journal of Intercultural Relations* 29, 2005, σ.σ. 675–695.

Η ψύχραιμη αποτίμηση της Ting-Toomey (1994) και οι επτά προτάσεις της για την επίλυση των διαπολιτισμικών συγκρούσεων προκρίνονται ως καταλληλότερες ώστε να διανοίξει ο δρόμος για την οριστική επίλυση των ελληνοτουρκικών διαφορών⁶⁰. Θα επιχειρήσουμε να ανάγουμε μία προς μία τις προτάσεις της στο πεδίο της ελληνοτουρκικής διένεξης, ιδωμένης ως διαπολιτισμικής σύγκρουσης.

1. **την κατανόηση των ισχυρισμών του αντιπάλου, σε σχέση με την υπόληψη του με στόχο της επίτευξης της ισορροπίας μεταξύ ταπεινότητας και υπερηφάνειας, και μεταξύ ντροπής και τιμής κατά την επικοινωνία.**

Η άρση της αμοιβαίας καχυποψίας σε αυτήν την πρόταση θα ανοίξει τον δρόμο για την οριστική επίλυση. Για παράδειγμα εάν η Ελλάδα κατανοήσει τα επιχειρήματα της Τουρκίας για την αιγιαλίτιδα ζώνη και η Τουρκία σεβαστεί την εδαφική κυριαρχία της Ελλάδας, οι δύο πλευρές θα οδηγηθούν σε μια ισορροπημένη λύση που απ' την μία δεν θα εμποδίσει την έξοδο των τουρκικών πολεμικών πλοίων στην Μεσόγειο και την Μαύρη Θάλασσα και απ' την άλλη δεν θα απειλεί την εδαφική ακεραιότητα της Ελλάδας. Η εσωτερική ανάγκη όμως της Τουρκίας να ενεργεί με το νεοθωμανικό δόγμα της Γαλάζια Πατρίδας οδηγεί την συγκεκριμένη λύση σε αδιέξοδο. Άρα, η προσπάθεια μιας αμφίδρομης κατανόησης των αιτημάτων των δυο χωρών για μια παραγωγική συνομιλία και σε βάθος χρόνου μιας συμφωνίας η οποία θα καλύπτει τις συγκρουόμενες τοποθετήσεις, χωρίς κάποια από τις δύο να προσέλθει σε μερική υποχώρηση των θέσεων της, βρίσκεται ακόμα σε πρώιμο στάδιο.

2. **την προστασία της υπόληψης του αντιπάλου , με την χρήση συμβούλων ή διαμεσολαβητών, ώστε όταν μια σύγκρουση βρίσκεται στο στάδιο της χαμηλής έντασης , να αποφευχθεί η περαιτέρω κλιμάκωση της, κατά την οποία μπορεί να πληχθεί η υπόληψη.**

⁶⁰ Ting-Toomey, Stella, ed. *The challenge of facework: Cross-cultural and interpersonal issues*. SUNY Press, 1994.

Το ευνοϊκό διεθνές περιβάλλον και οι διαδικασίες που προβλέπονται από τα Ηνωμένα Έθνη ευνοούν . Η διαμεσολάβηση λειτουργεί κομβικά ώστε να αποτραπεί η περαιτέρω σύρραξη. Οι προσπάθειες έχουν επιφέρει καρπούς όσον αναφορά την άμβλυνση των εντάσεων ή τουλάχιστον την αποτροπή μιας γενικευμένης σύγκρουσης εντός του Βορειοατλαντικού συμφώνου ή της Ευρωπαϊκής Ένωσης με την παράλληλη προσπάθεια ένταξης της Τουρκικής πλευράς στην Ευρωπαϊκή οικογένεια, ευελπιστώντας στην οριστική λύση του ζητήματος της Ανατολικής Μεσογείου. Η υπόληψη των δυο επίμαχων κρατών είναι μείζονος σημασίας καθώς λειτουργούν ανταγωνιστικά.

3. Η προσφορά υπόληψης στον αντίπαλο ώστε να μην εγκλωβίζεται σε αδιέξοδο.

Η αμοιβαία αναγνώριση της ιστορίας και της αξίας των δύο πολιτισμών. Με την καλλιέργεια ενός κλίματος αμοιβαίας αναγνώρισης και σεβασμού, ο διάλογος για την νομιμοπολιτική επίλυση των διαφορών θα συνοδευθεί από την κοινή θέληση για επίλυση και την επίτευξη μιας έντιμης και αμοιβαίας αποδεκτής λύσης (win-win).

4. Η αποφυγή χρήσεων λεκτικών υπερβολών και ταυτόχρονη μάθηση και κατανόηση της διαχείρισης συγκρούσεων, μέσω της αποτελεσματικής μετάδοσης έμμεσων μηνυμάτων

Οι διπλωματικοί αντιπρόσωποι των δύο πλευρών οφείλουν να μείνουν ανεπηρέαστοι από τις έντονες εθνικές μνήμες και τις επιλεκτικές ερμηνείες τους. Η νηφάλια ανάγνωση της ιστορίας και η άρση των προκαταλήψεων δρα καταλυτικά στην εξέλιξη του διπλωματικού διαλόγου.

5. Η επίδειξη κατανόησης και σεβασμού με την ταυτόχρονη προσεκτική παρακολούθηση των αναγκών και των θέσεων του αντιπάλου

Μέσα από την εξέταση των ιστορικών και νομιμοπολιτικών διαστάσεων της ελληνοτουρκικής διένεξης , διεφάνη ότι υπάρχει περιθώριο για αμοιβαίες υποχωρήσεις με στόχο την τελική επίλυση και την επίτευξη μιας λύσης win-win , με δύο κερδισμένους. Με γνώμονα την άρση της κακής εικόνας για τον «Άλλον» και τον εξορθολογισμό των διαφορών στο Αιγαίο, μπορούν να οικοδομηθούν μέτρα οικοδόμησης αμοιβαίας εμπιστοσύνης.

6. Η έμμεση έκφραση των θέσεων του και η αποφυγή της άμεσης και σαφούς επικοινωνίας που συναντάται στην δυτική κουλτούρα.

Στο σημείο αυτό, οι διπλωματικοί αντιπρόσωποι δύνανται να προβάλλουν τα επιχειρήματα τους, αποφεύγοντας τις λεκτικές υπερβολές και μη παραπέμποντας σε μνήμες του παρελθόντος. Στο σημείο αυτό, όμως, αναγόμενη η πρόταση αυτή στο πεδίο της ελληνοτουρκικής αντιπαράθεσης θα επιβράδυνε την όποια διερεύνηση λύσης, δεδομένης της ψυχρότητας που παρατηρείται από το 2020 και έπειτα.

7. Η ανοχή μιας τάσης του αντιπάλου που ρέπει προς την αποφυγή της σύγκρουσης με ταυτόχρονη διατήρηση της ψυχραιμίας και της υπομονής, ώστε να διατηρηθεί ένα υγιές και αρμονικό κλίμα.

Η ελληνική στάση της πολιτικής κατευνασμού γίνεται σιωπηρά αποδεκτή από την τουρκική πλευρά, η οποία παρά τις επιθετικές τάσεις και προθέσεις, δεν έχει ακόμα εκδηλώσει ευθέως στρατιωτική επίθεση εναντίον της Ελλάδας. Ωστόσο, οι καθημερινές στρατιωτικές προκλήσεις και ο απρόβλεπτος και ασταθής χαρακτήρας του Τούρκου ηγέτη, Ερντογάν δημιουργούν αμφιβολίες ως προς την διατήρηση της ψυχραιμίας προς επίτευξη ενός υγιούς και αρμονικού κλίματος.

Σε αυτήν την ιστορική περίοδο, λοιπόν, που διάγουμε τροχοπέδη για την διαπολιτισμική επίλυση της ελληνοτουρκικής διένεξης αποτελούν δύο σημεία.

α. η αμοιβαία αντίληψη του «άλλου», ως αιωνόβιου εχθρού και «κακού»

β. η επιθετική ρητορική και συμπεριφορά της τουρκικής πλευράς από το 2019 και έπειτα

Υπό αυτές τις συνθήκες, καθίσταται αδύνατη η τελική επίλυση υπό το πρίσμα της πολιτισμικής διαχείρισης συγκρούσεων. Παρά τις αντικειμενικές δυσκολίες, ωστόσο, η θεωρία της διαπολιτισμικής διαχείρισης συγκρούσεων, όπως αυτή παρουσιάστηκε μέσα

από τα μοντέλα του Hammer και της Ting-Toomey μπορεί να επηρεάσει θετικά τις ηγεσίες στο άνοιγμα των νέων διερευνητικών επαφών, προτού τα ζητήματα του Αιγαίου οδεύσουν προς το Διεθνές Δικαστήριο

Σύνοψη Κεφαλαίου:

Στο τελευταίο αυτό κεφάλαιο, εξηγήσαμε γιατί η ελληνοτουρκική διένεξη αποτελεί μια εκ βάθους διαπολιτισμική διένεξη και επιχειρήσαμε να εντοπίσουμε την ουσία των ελληνοτουρκικών διαφορών, καθώς και για ποιον λόγο καθίστανται αναποτελεσματικές και έως ένα σημείο αδιέξοδες.

Οι εθνικές αφηγήσεις, η αμοιβαία καχυποψία, η συνεχής ανακύκλωση γύρω από ένα αρνητικό παρελθόν και οι ηγεσίες που ρέπουν προς τον αυταρχισμό εμποδίζουν τους δύο λαούς να αναπτύξουν διμερείς σχέσεις με ασφάλεια, ειρήνη και εμπιστοσύνη.

Η εσωτερική κατανάλωση και η συνεχή ανάγκη κρούσης των τυμπάνων του πολέμου για άσκηση εσωτερικής πολιτικής και παραμονής των εκάστοτε κυβερνήσεων στην εξουσία. Οποιαδήποτε προσπάθεια επίλυσης των ζητημάτων, εφ'όλης της ύλης ή των επιμέρους ζητημάτων, οδηγείται σε αδιέξοδο ενώ οι μαξιμαλιστικές θέσεις δεν παρέχουν περιθώρια επανεκκίνησης της διπλωματικής οδού ή των διερευνητικών επαφών. Η προσπάθεια άσκησης εξωτερικής πολιτικής με το δόγμα μηδενικού αθροίσματος οδηγεί σε πλήρη απομόνωση και καθιστά την επίλυση των ζητημάτων ανέφικτη.

.

Συμπεράσματα

Το αδιέξοδο της ελληνοτουρκικής αντιπαλότητας μπορεί να ξεπεραστεί με την υπέρβαση των εθνοκεντρικών προσεγγίσεων και της από κοινού προσπάθειας για την επίτευξη της πολυπόθητης λύσης. Λαμβάνοντας υπόψιν το σύνολο της παρούσας εργασίας, διατυπώνουμε τα εξής συμπεράσματα :

1. Η διαρκής ελληνοτουρκική διένεξη στο Αιγαίο απειλεί την ασφάλεια και την σταθερότητα στην ευρύτερη περιοχή της Νοτιοανατολικής Μεσογείου. Τα σύνορα μεταξύ των δύο κρατών έχουν οριστεί, με επάρκεια, στις συνθήκες ειρήνης της Λωζάνης (1923) και των Παρισίων (1946). Με τις διμερείς επαφές ή την προσφυγή στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης θα μπορούσαν να επιλυθούν οι όποιες διαφορές ανακύπτουν εξ' αυτών των συνθηκών. Είναι ξεκάθαρο πως η Ελληνική πλευρά δεν επρόκειτο να δεχθεί οποιαδήποτε εδαφική αναθεώρηση καθώς οι διεθνείς συνθήκες οι οποίες έχουν υπογραφεί οριοθετούν ξεκάθαρα τα εδάφη των δυο συγκρουόμενων δυνάμεων. Η Τουρκική Δημοκρατία ευελπιστώντας στην διεθνή κατάσταση αναθεωρητισμού, η οποία έχει αναδειχθεί από τον Ρώσο-Ουκρανικό πόλεμο και την αδυναμία της διεθνούς κοινότητας να συσπειρωθεί σε μια ξεκάθαρη στάση απέναντι στο προαναφερθέν ζήτημα, επιχειρεί να αναθεωρήσει την συνθήκη της Λωζάνης χωρίς την κατακραυγή της διεθνούς κοινότητας. Η στάση των μεγάλων παραγόντων, οι διπλωματικές επαφές και οι διμερείς σχέσεις των δυο κρατών καθώς και η εσωτερική σταθερότητά των δυο κρατών (αναμένονται οι παράλληλες εκλογές εν Ελλάδα και εις την Τουρκία) είναι αυτές που θα καθορίσουν την αποκλιμάκωση ή την όξυνση στην ανατολική μεσόγειο.
2. Η ελληνική πλευρά έχει αποσαφηνίσει σε επίσημο επίπεδο ότι δεν εγείρει καμία απολύτως επεκτατική αξίωση σε βάρος της Τουρκίας και αναγνωρίζει το εδαφικό status quo. Στον αντίποδα η τουρκική κυβέρνηση αναπτύσσει εθνικιστική ρητορική, εγείροντας αξιώσεις σε βάρος της Ελλάδας ακολουθώντας το δόγμα της Γαλάζιας Πατρίδας ως κεντρικό πυλώνα άσκησης εξωτερικής πολιτικής όσον αφορά την Ελλάδα αλλά και την Ανατολική Μεσόγειο. Περαιτέρω τείνει να ακολουθεί παρεμβατική πολιτική στην Μέση Ανατολή αντικαθιστώντας τις

Ηνωμένες Πολιτείες ως την κύρια στρατιωτική παρουσία του NATO ευελπιστώντας σε εδαφικές απολαβές. Οι στρατιωτικές παρεμβάσεις της Τουρκίας στην Συρία και στην Λιβύη επιβεβαιώνουν την αξίωση της να επιβληθεί ως περιφερειακή δύναμη στην Νοτιοανατολική Μεσόγειο.

3. Τα ιστορικά διαλλείματα καλών σχέσεων (1977-1980, 2002-2003, 2010-2011), δημιουργούν ελπίδες για ομαλοποίηση των διμερών σχέσεων και την δημιουργία παραγωγικού διαλόγου.
4. Η μη επίλυση όμως των διαφορών στο Αιγαίο απειλεί την ασφάλεια και την ειρήνη. Τοποθετεί την Ελλάδα και την Τουρκία στην αναζήτηση διμερών συμμαχιών οι οποίες περιπλέκουν τις σχέσεις των δυο αντίμαχων κρατών. Επομένως δημιουργείται ρωγμή στην νοτιοανατολική πλευρά του Βορειοατλαντικού συμφώνου αναδεικνύοντας ευκαιρίες για αναθεωρητικά κράτη. Η εν λόγω ρωγμή οδηγεί στην έλλειψη σταθερότητας στην ευρύτερη περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου και του Λεβάντε.

Τέλος, συμπεραίνουμε τα εξής ως προς τα ερευνητικά ερωτήματα που ετέθησαν:

1. Η ελληνοτουρκική διένεξη αποτελεί διαπολιτισμική σύγκρουση, ως σύγκρουση δύο εθνών διαφορετικών πολιτισμών, στην οποία υπάρχει μεγάλη ασυμβατότητα αξιών ως προς τους κοινούς επιδιωκόμενους στόχους. Στην Ελλάδα και στην Τουρκία, πάρα την μακροχρόνια περίοδο συμβίωσης των δυο λαών, παρατηρούνται διαφορές οι οποίες είναι ασύμβατες ως στο σύνολο τους. Εντοπίζουμε απομεινάρια της σύγκρουσης του Χριστιανικού κόσμο με τους Μουσουλμάνους, της σύγκρουσης Ανατολής και Δύσης και τη γενικότερη καχυποψία με την οποία η εκάστοτε πλευρά αντιμετωπίζει την άλλη. Οδηγεί επι της ουσίας την σύγκρουση σε διαπολιτισμική και περιπλέκει την λύση του συγκεκριμένου ζητήματος.
2. Το τοξικό περιβάλλον στις διμερείς σχέσεις και η πολυπλοκότητα των νομικών και πολιτικών διαστάσεων της σύγκρουσης δεν αφήνει, προς το παρόν, περιθώριο στο πεδίο της διαχείρισης διαπολιτισμικών συγκρούσεων. Γι' αυτό το λόγο προτείνεται στο διπλωματικό πεδίο, η σύγκρουση να προσεγγιστεί ως διαπολιτισμική και οι

εκπρόσωποι των δυο χωρών να αναζητήσουν λύσεις με εργαλείο τη διαπολιτισμική προσέγγιση, με σύνεση και ορθολογισμό, εξοστρακίζοντας ακραίες μαξιμαλιστικές απόψεις και θέσεις. Η πολυπλοκότητα του ζητήματος τοποθετεί τις διαβουλεύσεις ως αναγκαίες αποφεύγοντας έτσι τις εχθροπραξίες οι οποίες караδοκούν.

Τα χωρο - χρονικά περιθώρια και οι συνθήκες κάτω από τις οποίες έλαβε χώρα η παρούσα μελέτη δεν επέτρεψαν την πρωτογενή έρευνα και γι' αυτό το λόγο προκρίθηκε η συστηματική βιβλιογραφική ανασκόπηση. Παρα ταύτα, η παρούσα απόπειρα διαπολιτισμικής προσέγγισης της ελληνοτουρκικής διένεξης δύναται να αποτελέσει αφορμή για περαιτέρω μελέτη του επίδικου αντικειμένου και την διεξαγωγή μιας πρωτογενούς έρευνας , εάν συντρέχουν οι απαιτούμενες χρονικές, χωρικές και υλικοτεχνικές προϋποθέσεις ώστε να επιτευχθεί το καλύτερο δυνατό αποτέλεσμα.

Επίλογος

Οι εμπρηστικές δηλώσεις, οι εσωτερικοί εθνικισμοί και η προσωπική μεγαλομανία διαδέχονται τις όποιες προσπάθειες ειρηνικής επίλυσης. Τα ψυχολογικά αίτια, οι στερεότυπες προκαταλήψεις, η εικόνα του «άλλου» ως «κακού εχθρού» εμποδίζουν τις σχέσεις ειρήνης και ανάπτυξης μεταξύ των δύο λαών. Η ιστορική αντιπαλότητα των δύο λαών καθώς και η αντίληψη τους ως απόγονοι ή συνεχιστές δύο αυτοκρατοριών οδηγούν τα εν λόγω κράτη σε αναπόφευκτη αντιδικία. Συνεπώς, οι πολιτικές ελίτ των δύο χωρών ακολουθούν είτε διπλωματία μαξιμαλισμού είτε το δόγμα του μηδενικού αθροίσματος, επιχειρώντας να αποφύγουν μια εθνική ήττα.

Η Ελλάδα επιστρατεύει το δικαίωμα της νόμιμης άμυνας καθώς και τα δικαιώματά της από το Διεθνές Δίκαιο της Θάλασσας. Η Ελληνική διπλωματία ακολουθεί το Διεθνές Δίκαιο έχοντας ως σκοπό την επίλυση του εν λόγω ζητήματος. Αποσκοπεί σε μια ουσιώδη λύση ώστε να αρθεί η διαπολιτισμική σύγκρουση των δύο κρατών, εγκαθιδρύοντας συνθήκες σταθερότητας και ειρήνης.

Ο Τουρκικός αναθεωρητισμός εντοπίζεται και στο επίπεδο της διπλωματίας, ενώ η ελληνική πλευρά αναζητεί και σε ορισμένες περιπτώσεις παρέχει διόδους επικοινωνίας και διερευνητικών επαφών. Ωστόσο, παρατηρείται εθνικιστική ρητορική και εντός του Ελλαδικού χώρου. Η εθνικιστική ρητορική οδηγεί σε πόλωση και κατ' επέκταση σε επιχειρήματα ή απαιτήσεις οι οποίες δεν καθίστανται υλοποιήσιμες. Οι προκείμενες απαιτήσεις θεωρούνται άγονες στο χώρο των διεθνών σχέσεων καθώς ασπάζονται μαξιμαλιστικές απόψεις.

Το ζήτημα των μειονοτήτων της Ανατολικής Θράκης και των νήσων Τενέδου και Ίμβρου ανατροφοδοτούν εθνικιστικές απόψεις. Εντούτοις, η Ελλάδα αναζητά συνεχώς τη σύμπλευση με την Τουρκία είτε δια μέσου της Ευρωπαϊκής προοπτικής και συνεργασίας είτε του Βορειοατλαντικού συμφώνου. Ωστόσο, η Ελλάδα δεν παραδίδει τα εθνικά της δικαιώματα στον βωμό της ευρύτερης σταθερότητας.

Η Τουρκική κυβέρνηση στον αντίποδα ρέπει προς τον αυταρχισμό. Η απομάκρυνση της Τουρκίας από την Κεμαλική κοσμοπολίτικη φύση της προς τον νεοοθωμανισμό ανοίγει τον δρόμο για τις αναθεωρητικές απόψεις και αντιλήψεις. Η ανάδειξη της θρησκείας ως ενωτικού παράγοντα στην Τουρκία προϋδεάζει τη διαπολιτισμική σύγκρουση με τον

ελληνικό χριστιανικό κόσμο. Επιπρόσθετα, η οικονομική κρίση στην Τουρκική αγορά προτρέπει την κυβέρνηση Ερντογάν σε αυταρχικές πολιτικές οι οποίες εξοστρακίζουν την ελευθερία και επομένως τη δημοκρατία. Η συμβατική πολιτική επιστήμη όμως αντιμετωπίζει την κυβέρνηση Ερντογάν ως «ανελεύθερη δημοκρατία». Πώς, όμως, μπορούμε να ορίσουμε ένα πολιτικό καθεστώς ως δημοκρατικό, όταν απουσιάζει το συστατικό της στοιχείο, η ελευθερία και πως μπορούμε να περιορίσουμε την εχθρική ρητορική όταν αρνούμαστε να δούμε από που πηγάζει αυτό το αδιέξοδο; Η θρησκεία ως παράγοντας εσωτερικής και εξωτερικής πολιτικής ωθεί τον πολιτικό διάλογο μεταξύ των δύο αντίμαχων κρατών σε αδιέξοδο, ενώ ταυτόχρονα στρέφει την Τουρκική κυβέρνηση σε πολιτικές οι οποίες είναι αντικρουόμενες με τη δημοκρατία καθώς και το δυτικό πρότυπο ενός κράτους δικαίου. Η παλινδρόμηση της Τουρκίας σε μια πλήρως δημοκρατική χώρα με αξίες ανάλογες ενός ελεύθερου κράτους θα ευνοούσε τις διερευνητικές επαφές και κατ' επέκταση θα προωθούσε την ουσιαστική λύση της διαπολιτισμικής σύγκρουσης με την Ελλάδα.

Η Τουρκική ηγεσία αντιλαμβάνεται πως το εσωτερικό της είναι εύθραυστο και αναζητά εχθρούς τους οποίους, εν δυνάμει, τοποθετεί με την εθνικιστική της ρητορική ως αντίπαλους ζωτικής σημασίας. Παρέχοντας έναν εξωτερικό εχθρό, ο οποίος έχει τη δυνατότητα να πλήξει το κράτος ζωτικά, αναγκάζει τον λαό σε συσπείρωση. Το ζήτημα, λόγου χάρη, των Κούρδων στη νοτιοανατολική Τουρκία θέτει τον Τούρκο ηγέτη σε δυσμενή θέση καθώς ταλαντεύει την εσωτερική σταθερότητα του Τουρκικού κράτους. Επομένως, η επιλογή της Ελλάδας ως εχθρού είναι φυσικό επακόλουθο, λαμβάνοντας υπ' όψιν και από τη διαχρονική αντιπαλότητα των δύο πολιτισμών.

Με τη νεοθωμανική ρητορική η Τουρκία πασχίζει να αποκτήσει μια θέση στον διεθνή χώρο ως η περιφερειακή δύναμη της Ανατολικής Μεσογείου. Επομένως επιδιώκει τη διαπολιτισμική σύγκρουση. Θέτοντας τον εχθρό ως πολιτισμικά διαφορετικό συμβάλλει στην ανάδειξη της εθνικιστικής ρητορικής και την σύγκρουση με βάση τις πολιτισμικές διαφορές. Ο πολιτισμός των δύο λαών, πέρα από τις διαφορές σε επίπεδο εδαφικών αξιώσεων, πρωταγωνιστεί στις θεμελιώδεις διαφορές της ελληνοτουρκικής διαπολιτισμικής διένεξης. Η Ελλάδα αντιμετωπίζει το ζήτημα συντηρητικά παρά την εθνικιστική ρητορική στην ενδοχώρα η οποία προάγει παράλογες ενέργειες και αξιώσεις.

Ακολουθεί τους διεθνείς κανονισμούς όπως αρμόζει σε ένα κράτος δικαίου και ενός καλού γείτονα.

Η εθνικιστική ρητορική εντός του ελλαδικού χώρου χρησιμοποιεί εξίσου τη θρησκεία και τον πολιτισμό ως τους κύριους συντελεστές για την εν λόγω διαμάχη. Αξιοποιώντας τον συντηρητισμό της ελληνικής κοινωνίας καθώς και την επιρροή της ορθόδοξης εκκλησίας αποκτά έρεισμα. Το προαναφερθέν έρεισμα τροφοδοτεί την ελληνική κοινωνία με καχυποψία και εχθρότητα σε οποιαδήποτε προσπάθεια παραγωγικού διαλόγου. Παράλληλα η Τουρκία χαρακτηρίζεται χώρα εχθρική, μη ειρηνική, πολεμοχαρής καθώς και δυσμενής για την ίδια την ύπαρξη του ελληνικού πολιτισμού. Η αστάθεια η οποία προκαλείται, από τη συγκεκριμένη αντίληψη και εικόνα για τους δυο λαούς μεταξύ τους, οδηγεί τις διερευνητικές επαφές σε τέλμα. Εν κατακλείδι, αντιλαμβανόμαστε ότι η λύση για τη διαπολιτισμική σύγκρουση είναι έρμαιο των εθνικιστικών απαιτήσεων οι οποίες μετουσιώνονται σε μαξιμαλιστικές και αδιάλλακτες θέσεις.

Οι προϋποθέσεις κάτω από τις οποίες θα διαμορφωθεί ο χώρος για την οριστική επίλυση της ελληνοτουρκικής διένεξης:

- Η αμοιβαία κατανόηση των φόβων της άλλης πλευράς
- Η αμοιβαία κατανόηση πως υπό τις παρούσες διεθνείς συνθήκες δεν ευσταθεί ο επεκτατισμός
- Η αμοιβαία κατανόηση πως το κόστος και οι θυσίες για την διατήρηση της αντιπαλότητας δεν έχουν νόημα.

Η διαπολιτισμική προσέγγιση δίδει μια ξεκάθαρη οπτική στις πολυκύμαντες και τρικυμιώδεις ελληνοτουρκικές σχέσεις. Οι διπλωματικοί εκπρόσωποι των δύο χώρων, αξιοποιώντας τα εργαλεία της διαπολιτισμικής διαχείρισης συγκρούσεων, οφείλουν να προσέλθουν στις διαπραγματεύσεις με νηφαλιότητα και πνεύμα συνεργασίας, προσβλέποντας στο μέλλον και όχι αναμοχλεύοντας το αρνητικό παρελθόν. Στο μέλλον θα έμοιαζε ιδανική η αποκατάσταση της δημοκρατικής ομαλότητας της Τουρκίας, η επίτευξη μίας αμοιβαίας αποδεκτής λύσης στο Αιγαίο, η προοπτική ένταξης της γειτόνου στην Ευρωπαϊκή Ένωση και η συνεργασία στους τομείς του εμπορίου και της οικονομίας. Τα δημοκρατικά ιδανικά και η ελευθέρια του ανθρώπινου νού χωρίς

προκαταλήψεις και διαπολιτισμικές συγκρούσεις μπορούν να οδηγήσουν στην ευημερία. Η επίλυση της ελληνοτουρκικής διένεξης υπό το πρίσμα της διαλλακτικότητας, της πολιτικής ωριμότητας και του διεθνούς δικαίου επιτρέπει στην διεθνή κοινότητα να ερμηνεύσει τις αντίστοιχες συγκρούσεις εάν μπορούν να επιλυθούν έχοντας ως βάση την διαπολιτισμική επικοινωνία.

Η θρησκεία, ο πολιτισμός, τα ήθη και τα έθιμα κατέχουν ισχυρή θέση στην άσκηση εξωτερικής και εσωτερικής πολιτικής. Η ελληνοτουρκική διένεξη ανήκει στις μείζονος σημασίας διμερείς διενέξεις έπειτα από την Εβραίο-Αραβική ή το ζήτημα του Κοσσυφοπεδίου. Οι πολιτικές ελίτ των αντίμαχων χωρών μεταβάλλουν τη ρητορική τους ανάλογα τις διεθνείς και εσωτερικές συγκυρίες. Μολονότι οι πολιτικοί συσχετισμοί εντός της εκάστοτε χώρας αλλάζουν, παρατηρείται μηδαμινή διαφοροποίηση της εξωτερικής πολιτικής διαχρονικά. Οι ελληνικές κυβερνήσεις ακολουθούν μια πολιτική συντηρητισμού και άμυνας υπό την αιγίδα του διεθνούς δικαίου ενώ η τουρκική ηγεσία εξακολουθεί να εγείρει εδαφικές αξιώσεις και ζητήματα μειονοτήτων. Η ιστορική και πολιτισμική διένεξη των δυο χωρών, η ρητορική η οποία έχει επεκτατικό χαρακτήρα καθώς και ο το σύνδρομο της αυτοκρατορίας καθιστούν την επίλυση των ζητημάτων ανεπίτευκτη. Η πολυπόθητη ειρήνη θα επιτευχθεί με διάλογο και διαλλακτικότητα των θέσεων των δύο πλευρών. Η αμοιβαία κατανόηση των φόβων καθώς και η κατανόηση πως η διεθνή κοινότητα αναζητά τη συνεργασία θα εξελισσόταν σε παραγωγικό διάλογο. Ο διάλογος θα προσέφερε μια εύρυθμη λειτουργία στο βορειοατλαντικό σύμφωνο, την περαιτέρω εξέλιξη της ενταξιακής πορείας της Τουρκίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση και εν γένει μια εμπορική και οικονομική δυναμική στην ανατολική Μεσόγειο. Η λήξη της ελληνοτουρκικής διένεξης υπό το πρίσμα της διαπολιτισμικής διπλωματίας θα αποτελούσε μια νίκη του ρεαλισμού και θα μπορούσε να αναδειχθεί ως παράδειγμα προς μίμηση στη διεθνή κοινότητα για την επίλυση και άλλων διαφορών. Η διαλλακτικότητα καθώς και ο παραγωγικός διάλογος σε διμερές αλλά και πολυμερές επίπεδο θα μπορούσαν να αποτρέψουν τις ανούσιες συγκρούσεις.

Η προσέγγιση μιας διμερούς διεθνούς διένεξης ως διαπολιτισμικής διένεξης και η αξιοποίηση των εργαλείων της διαπολιτισμικής επικοινωνίας συμβάλλουν στην εύρεση και κατ' επέκταση στην άρση των αιτιών της σύγκρουσης, διανοίγοντας την δίοδο της

οριστικής επίλυσης. Η πολιτική αποτελεί την τέχνη του «εφικτού» σύμφωνα με την συμβατική πολιτική επιστήμη ώστε να διαφαίνεται ως «εφικτή» η λύση δια της διαπολιτισμικής προσέγγισης της σύγκρουσης, αντιμετωπίζοντας κατά κύριο λόγο τα ψυχολογικά αίτια της σύγκρουσης.

Πηγές – Βιβλιογραφία

Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία

1. Boulding, Kenneth E. "Is peace researchable?" *Background* 6.4 (1963): 70-77.
2. Clogg, Richard. "Greek-Turkish relations in the post-1974 period." *The Greek-Turkish Conflict in the 1990s*. Palgrave Macmillan, London, 1991. ¹
3. Huntington, Samuel P. "The clash of civilizations?" *Culture and politics*. Palgrave Macmillan, New York, 2000. 99-118.
4. Joseph A. Devito, *Ανθρώπινη Επικοινωνία*, Αθήνα, 2014, Εκδόσεις Ιών
5. Mitchell R. Hammer, The Intercultural Conflict Style Inventory: A conceptual framework and measure of intercultural conflict resolution approaches, *International Journal of Intercultural Relations* 29, 2005,
6. Philip R. Harris, and Robert T. Moran, *Managing Cultural Differences* Gulf Publishing Company, P.O. Box 2608, Houston, Texas 77252. 1987
7. Shuagn Liu, Zala Volcic & Cindy Gallois, *Εισαγωγή στην Διαπολιτισμική Επικοινωνία*, Αθήνα, 2018, Gutenberg
8. Ting-Toomey, Stella, ed. *The challenge of facework: Cross-cultural and interpersonal issues*. SUNY Press, 1994

Ελληνική Βιβλιογραφία:

1. Αντωνιάδου Σοφία, Μαυραγάνη Ελένη, Πουλιός Ιωάννης, *Πολιτισμός και Προοπτική*, Αθήνα, 2015, Εκδόσεις Καστανιώτη
2. Βασιλείου, Στυλιανή. "Διεθνές δίκαιο και οι ελληνοτουρκικές σχέσεις από την κρίση των Ιμίων και εντεύθεν: το πλαίσιο της ειρηνικής επίλυσης." PhD diss., University of Piraeus (Greece), 2012.
3. Βλαχογιάννης Νικόλαος ΣΧΗΣ(ΠΖ), *Ζητήματα επικοινωνίας και κουλτούρας στις διεθνείς διαπραγματεύσεις – Η περίπτωση της ελληνοτουρκικής διένεξης*, Σχολή Εθνικής Άμυνας, Αθήνα 2019
4. Εισήγηση της Μπαλασά Ευφροσύνης με τίτλο «Η Οικουμενική Διακήρυξη της UNESCO για την πολιτιστική ποικιλομορφία» στο συνέδριο : Πολιτισμός: Μνήμη και Δημιουργικότητα.
5. Ηρακλείδης Αλέξης, *Ανάλυση και Επίλυση Συγκρούσεων Μια Εισαγωγή*, Σιδέρης, 2011
6. Ηρακλείδης Αλέξης, *Ασπονδοί Γείτονες Ελλάδα- Τουρκία – Η διένεξη στο Αιγαίο*, Εκδόσεις Σιδέρη, Αθήνα 2007
7. Ηρακλείδης, Α.. 2015. *Διεθνείς Σχέσεις και Διεθνής Πολιτική* Προπτυχιακό εγχειρίδιο, Αθήνα. Κάλλιπος, Ανοικτές Ακαδημαϊκές Εκδόσεις. 2015

8. Ηρακλείδης, Α.. 2015. *Διεθνείς Σχέσεις και Διεθνής Πολιτική* Προπτυχιακό εγχειρίδιο, Αθήνα. Κάλλιπος, Ανοικτές Ακαδημαϊκές Εκδόσεις. 2015
9. Ηρακλείδης, Α. *Διεθνείς Σχέσεις και Διεθνής Πολιτική* Προπτυχιακό εγχειρίδιο, Αθήνα. Κάλλιπος, Ανοικτές Ακαδημαϊκές Εκδόσεις. 2015
10. Κοντογιώργης Γεώργιος, *Η δημοκρατία ως ελευθερία*, Αθήνα, εκδόσεις Πατάκη, 2007
11. Κοντογιώργης Γεώργιος, *Κομματοκρατία και Δυναστικό κράτος*, Αθήνα, εκδόσεις Πατάκη, 2012
12. Κουκουζέλη, Ε. Γ. (2018). Το στερεότυπο του Άλλου. Η περίπτωση μιας Υπηρεσίας Ασύλου.
13. Μαραντζά Ευτυχία. "Διαχείριση συγκρούσεων: η περίπτωση των σχολικών μονάδων, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, 2011
14. Μεράντζας Χρήστος, *Πολιτισμός και Επικοινωνία*, Πανεπιστήμιο Δυτικής Ελλάδας.
15. Μπαμπινιώτης Γ. Λεξικό της νέας ελληνικής γλώσσας , Β΄ Έκδοση,, Αθήνα , Εκδόσεις Κέντρο Λεξικολογίας.
16. Παπαδοπούλου, Τριανταφυλλιά. "Συνταγματικό δίκαιο.", 2016.
17. Παπαοικονόμου, Α. Δ. (2014). *Η πολιτική κοινωνικοποίηση στη Δευτεροβάθμια εκπαίδευση: Εμπειρική προσέγγιση* (No. GRI-2015-13634). Aristotle University of Thessaloniki.
18. Παπαοικονόμου, Α., 2014. Ο εθνικός εαυτός ως θεωρητική και κοινωνική κατασκευή: σύγκριση των σχολικών εγχειριδίων Ιστορίας στις τελευταίες τάξεις του Λυκείου στην Ελλάδα και στην Τουρκία. *Το βήμα των κοινωνικών επιστημών*, 16.
19. Ρούκουνας Εμμανουήλ, Δημόσιο Διεθνές Δίκαιο, 3^η έκδοση, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2019
20. Σμαΐλης, Βασίλειος Ε. "Νομικό καθεστώς αποστρατιωτικοποίησης: η περίπτωση των ελληνικών νησιών του Ανατολικού Αιγαίου και η οπτική της Βορειοατλαντικής Συμμαχίας στην ελληνοτουρκική διένεξη." (2021).
21. Συρίγος Άγγελος, *Ελληνοτουρκικές Σχέσεις*, Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα 2015
22. Σωτηρακοπούλου, Βασιλική. "Ελληνοτουρκικές διενέξεις στο Αιγαίο τον 20ο και τον 21ο αιώνα., Πανεπιστήμιο Αιγαίου, 2021
23. Χατζηπασχάλης, Παρασκευάς. "Διαχείριση συγκρούσεων στον επιχειρησιακό κόσμο με εφαρμογή της συναισθηματικής νοημοσύνης. Θεωρητικό υπόβαθρο και εμπειρική διερεύνηση.", Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, 2010

Διαδίκτυο:

1. Η επίσημη σελίδα του Ελληνικού Υπουργείου Εξωτερικών <https://www.mfa.gr/blog/dimereis-sheseis-tis-ellados/tourkia/>.
2. Άρθρο του Γεώργιου Μπαμπινιώτη στην ιστοσελίδα το tovima.gr στις 3/1/2010 (<https://www.tovima.gr/2010/01/03/opinions/skepseis-eis-mnimin-xristoy-lampraki/>)

3. Άρθρο του δημοσιογράφου κ. Καρύδα Φώτη με τίτλο «Οι ελληνοτουρκικές διαφορές στο Αιγαίο» στην ιστοσελίδα www.protothema.gr
<https://www.protothema.gr/blogs/fotis-karudas/article/841649/oi-ellinotourkikes-diafores-sto-aigaio/>